
RKTL:n työraportteja 40/2014

Tenojoen kalastus- ja saalis- tilastoinnin vertailua Suomessa ja Norjassa 2013

Tekijät: Maija Länsman, Jorma Kuusela, Jorma Ollila & Narve Johansen

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki
2014



Julkaisija:
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Helsinki 2014

ISBN 978-952-303-189-0 (Verkkajulkaisu)

ISSN 1799-4756 (Verkkajulkaisu)

RKTL 2014

Kuvailulehti

Tekijät Maija Länsman, Jorma Kuusela, Jorma Ollila & Narve Johansen			
Nimeke Tenojoen kalastus- ja saalistilastoinnin vertailua Suomessa ja Norjassa 2013			
Vuosi 2014	Sivumäärä 29	ISBN 978-952-303-189-0	ISSN ISSN 1799-4756 (PDF)
Yksikkö/tutkimusohjelma Tutkimus- ja asiantuntijapalvelut, Teno- ja Näätämöjoen kalakantaseuranta			
Hyväksynyt Jaakko Erkinaro/Ari Leskelä			
Tiivistelmä <p>Suomessa Tenojoen vesistöalueen kalastus- ja saalistilastojen tuottaminen on laaja-alainen kokonaisuus, joka sisältää lukuisia työvaiheita. Kalastustilastot koostetaan useista erillisistä kalastuslupa-aineistoista sekä kalastuksen valvonnan kautta saatavista pyyntitiedoista. Tenojoen vesistöalueella, Suomen puolella tilastoitavia erillisiä kalastajaryhmiä on noin 10. Paikkakuntalaisten kalastajien lohenpyyntitapoja voi olla enimmillään 5, kalastusmatkailijat voivat kalastaa rannalta tai lohta soutamalla. Norjassa, Tenojoen alueella on 3 kalastajaryhmää, verkkopyyntioikeudelliset ja vapapyyntioikeudelliset paikalliskalastajat sekä kalastusmatkailijat.</p> <p>Tenojoen verkkopyyntimuotojen käyttöoikeudet Suomessa ja Norjassa poikkeavat toisistaan huomattavasti. Suomessa kalastusoikeus on omistuksellista, kiinteistöön kuuluvaa ja Norjassa hallussa olevaa, heinäntuottoon liittyvää. Kalastusoikeudellinen lohenpyynti voi Suomessa perustua useisiin erilaisiin, vielä selvittämättömiinkin oikeusperusteisiin, mitkä vaikeuttavat kalastus- ja saalistilastollista seurantaa sekä Tenojoen pääuomassa että etenkin sivujokialueilla. Saalistilastoinnin perusteina sekä paikallisilla kalastajilla että kalastusmatkailijoilla pitäisi olla sellaiset kalastusluvut, joista ilmenisi yksiselitteisemmin kalastajan käyttämät kalastustavat ja kalastusalueet.</p> <p>Tässä selvityksessä, ensisijaisesti vuoden 2013 Tenojoen vesistöalueen kalastus- ja saalistilastolukujen lisäksi, tuodaan yksityiskohtaisemmin esille Suomen ja Norjan tilastointiin, kalastuksen hallintoon, kalastusoikeuksiin, säästöihin sekä käytäntöihin liittyviä eroja. Yhdenmukaistamalla käytäntöjä, mm. tarkentamalla erilaisia kalastuslupia, saataisiin parempaa tietoa lohienkalastuksen muutoksista ja mahdollisuudet lohien kutukantakohtaiseen saalisseurantaan paranisivat.</p> <p>Selvityksessä yksityiskohtaiset korjausehdotukset perustellaan tilastolliselta näkökannalta toivoen, että asianomaiset tahot huomioivat muutosehdotukset, jolloin myös tilastointi yksinkertaistuu ja nopeutuu.</p>			
Asiasanat Tenojoki, Suomi, Norja, vertailu, yhdenmukaisuus, kalastuspaine, pyyntitavat, lohisaliit, saalislohet			
Julkaisun verkko-osoite http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/tyoraportit/tenon_kalastus_ja_saalistilasto			
Yhteydenotot Maija Länsman, maija.lansman@rktl.fi			
Muita tietoja MMM/luonnonvaraosasto/Teno- ja Näätämöjoen vuodelle 2013 päivitetty kalastus- ja saalistilastot			

Sisällys

Kuvailulehti	3
1. Tenojokea tilastoidaan kansainväliseen ja kansalliseen tarpeeseen	5
1.1. Vuosittain lohenkalastustilastot myös kalastuslupatulojen jakoperusteina	5
2. Lohenkalastajat, luvat ja luvanmyyntikäytännöt	6
2.1. Tenojoen vesistöalueen paikalliskalastus	6
2.2. Lohenkalastus Tenojoen sivujokialueilla	7
2.2.1. Lohen vapakalastus lisääntynyt Utsjoen sivuvesistöalueella	7
2.2.2. Lohenkalastus Norjan sivujokialueilla	10
2.3. Kalastusoikeutta luovutetaan Tenojoen molemmilla rannoilla	11
2.4. Kalastusmatkailu Teno-Inarijoessa	12
2.4.1. Kalastusmatkailua enimmäkseen Suomen puolella	12
2.4.2. Norjalaiset kalastusmatkailijat ”omien vesien” rantakalastajia	15
3. Saalistilastot ja lohisaaliin jako	16
3.1. Lohisaalis jokialueittain	16
3.2. Lohisaalis pyyntitavoittain	18
3.3. Deanu luossa, saalislohet ja kokorakenne	18
3.3.1. Lohen kokoluokkarakenteet vaihtelevat eri tutkimusaineistoissa	19
3.3.2. Kalastusmatkailijoiden saalislohet yleisimmin tittejä	20
3.3.3. Paikkakuntalaisten soutuosaaliina hieman isompia lohia	21
3.3.4. Tenojoen vesistöstä saatiin 23 200 saalislohta	22
4. Saalisilmoitukset – vapaaehtoisia vai velvoitteella	23
4.1.1. Saalisilmoitukset ja -arviointi Norjassa	23
4.1.2. Paikkakuntalaisten saalistiedustelu Suomessa	23
4.1.3. Kalastusmatkailijoiden ja sivujokien osakaskalastajien saalisilmoitus Suomessa	24
5. Miten Tenon lohenkalastuksen seuranta voidaan parantaa?	25
5.1. Kalastusoikeuden käytön seuranta	26
5.2. Tenojoen vesistöalueen paikkakuntalaisille vertailukelpoiset alueelliset kausiluvat	26
5.3. Kalastustavaltaan yksiselitteiset alueelliset kalastusmatkailuluvat	28
Kiitokset	29
Viitteet	29

1. Tenojokea tilastoidaan kansainväliseen ja kansalliseen tarpeeseen

Suomesta Barentsinmereen laskevien Teno- ja Näätämöjoen, Suomen ja Norjan yhteisten rajavesistöjen, vaelluskalakantojen tutkimuksessa on keskitytty kattaviin pitkäaikaisseurantoihin maa- ja metsätalousministeriön Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle osoittamalla varoilla.

Kansainvälisellä tasolla Teno- ja Näätämöjoen tutkimukset pohjautuvat Suomen ja Norjan välisiin kalastussopimuksiin. Tutkimustuloksia hyödynnetään vuosittain maiden välisessä yhteistyössä sekä Tenojoen monitorointityöryhmän työskentelyssä arvokkaiden vaelluskalakantojen säilyttämiseksi elinvoimaisina. Suomen ja Norjan neuvotellessa Tenojoen kalastussäännöstä ja siihen liittyvästä kalastussopimuksesta pitkäaikaisseurantojen ja yksittäisten kohdetutkimusprojektien tuloksia voidaan hyödyntää kalastuksen säätelytarpeiden ja säätelymenetelmien arvioinnissa.

Pitkäaikaisseurannoista saatuja tietoja hyödynnetään vuosittain myös Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) ja Pohjois-Atlantin lohensuojelujärjestön (NASCO) tietotarpeisiin. Kansainväliselle lohityöryhmälle raportoidut Teno- ja Näätämöjoen tutkimustulokset on pyritty julkaisemaan työraportteina, joissa käsitellään pääkohdittain myös Tenojoen vesistöalueen kalastus- ja saalistilastollisia seurantatuloksia Suomen puolella.

1.1. Vuosittain lohienkalastustilastot myös kalastuslupatulojen jakoperusteina

Kansallisella tasolla vuosittaiset kalastus- ja saalistiedot liittyvät mm. hallintotehtäviin, kuten Teno-Inarijoen kalastuslupatulojen jakamiseen Tenojokivarren osakaskuntien kesken. Jo vuosikymmenten ajan käytäntönä on ollut, että Suomen ja Norjan puolelta, Tenojoen yhteiseltä raja-alueelta kertyneet kalastuslupatulot jaetaan tasan molempien valtioiden kesken. Rahajaon perusteena on Suomen Tasavallan ja Norjan Kuningaskunnan välinen Tenojoen kalastussopimus. ”Lohikassaan” tuloutetaan vain ne kalastuslupatulot, jotka saadaan yhteiseltä rajajokialueelta. Norjan oman vesialueen (Tenojo-kisuulta Polmakin taajamaan) sekä les-Karasjoesta ja muista pienemmistä sivujoista kertyvät tulot jäävät Norjaan. Samoin Suomen puolen sivujokien kalastuslupatulot jäävät paikallisille osakaskunnille ja yksittäisille osakkaille.

Suomen puolelle jäävistä Tenojoen lupatuloista maksetaan luvanmyyntipalkkiot 15 paikkakuntalaiselle luvanmyyjälle ennen maa- ja metsätalousministeriön tilitystä. Maa- ja metsätalousministeriö palauttaa ”lohikassan” Suomen osuuden Lapin ELY-keskukselle, joka jakaa ne suoraan vesialueiden omistajille ja jokialueen osakaskuntiin. Suomessa kalastusluvista saatujen tulojen jako-osuudet valtiolle ja noin 80 yksityiselle vesialueen omistajalle määräytyvät Teno-Inarijokivarren rantakilometrien omistussuhteessa. Osakaskuntiin lupatuloja palautetaan aluekohtaisten rantakilometrien, kalastusmatkailijoiden lohisaaliin ja kalastusmatkailupaineen suhteessa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on arvioinut vuosittain kalastusmatkailijoiden saalis- ja kalastuspalautteista kalastusvuorokaudet ja lohisaaliit osakaskunnittain.

Osakaskunnissa Tenon lupatuloja kohdistetaan omiin hallinnollisiin tarpeisiin ja mahdolliseen sivujokivalvontaan. Osa osakaskuntien saamasta lupatulosta jaetaan yksityisille paikallisille ja ulkopaikkakuntalaisille osakkaille maanomistuksensa (kalastusosakkuutensa) suhteessa, koska raha mielletään korvaukseksi kalastusoikeuden käyttämisestä. Korvausmuotoisen rahan käyttötarkoitusta

ei ole sidottu, vaikka korvaus perustuu myös kalastusmatkailijoiden aiheuttamaan ympäristölliseen rasitteeseen, kalastuspaineeseen.

Norjan luparahaosuuden käyttöön tuli muutoksia vuonna 2011, kun Finnmarkin uusi maanomistuskilpailu palautti hallintoa alueelliselle taholle (Tanautvalget). Norjan puoleinen ranta on ollut kokonaisuudessaan valtion maata, jota paikalliset ovat saaneet asutus- ja maataloustarkoitukseen. Vuodesta 2011 lähtien ”lohikassan” Norjan rahaosuus on ollut paikallisen kalastusyhdistyksen (Tanavassdragets fiskeforvaltning, TF) käytettävissä ja yhdistys kohdentaa määrärahan pääasiassa omaan hallintoon, kalastuksen valvontaan, luvanmyyntiin, tiedotukseen, saalistilastointiin ja avustavaan tutkimustyöhön.

2. Lohenkalastajat, luvat ja luvanmyyntikäytännöt

2.1. Tenjoen vesistöalueen paikalliskalastus

Kalastuskaudella 2013 Suomen puolella Teno-, Utsjoki- ja Inarijokilaaksoissa asuvat paikkakuntalaiset lunastivat rajajokialueelle 785 kausilupaa lohenkalastukseen. ”Kalastusoikeudelliseen pyyntiin” eli kalastukseen lohiverkoilla ja -padoilla lunastettiin 421 lupaa, joista 41 oli ulkopaikkakuntalaisten perintöoikeudellisten kalastuslupia. Vapa- ja viehekalastukseen lunastettiin 364 lupaa (taulukko 1).

Norjassa paikkakuntalaiset lunastivat 248 pato- ja verkkokalastukseen oikeuttavaa lupaa ja 1 168 vapakalastuslupaa (taulukko 1). Norjan kalastuslupakäytännönä on, että vain kalastusoikeudellisen ruokakunnan ”päämies” ostaa ”laksebrev” -luvan (verkko- ja patokalastuslupa) ja mahdolliset perheenjäsenet vapaluvan. Paikkakuntalaisen kalastuslupa vaaditaan myös 16–17 -vuotiailta kalastajilta (Johansen & Varsi 2013). Molemmissa valtioissa paikkakuntalaisen kalastusoikeudellinen lupa oikeuttaa myös vapakalastukseen.

Kalastusoikeudellisuuden määrittelyn ja lupien myöntämisperusteen erilaisuuden vuoksi ei pidä tulkita, että Suomen puolella lohen pato- ja verkkokalastuspaine olisi kaksinkertainen Norjaan verrattuna. Suomessa luvanmyynnissä on ensisijaisesti tukeuduttu luvanostajan, kalastajan omaan ilmoitukseen ja haluun kalastusoikeutensa näkyvyydestä kalastusluvassa. Vuoteen 2009 asti ns. ”kalastusoikeudellinen” lupa myönnettiin ruokakunnan kaikille perheenjäsenille, myös vaimolle ja lapsille.

Suomessa on ohjeistettu ostamaan kalastuslupa iästä riippumatta, myös lapsille ja nuorille, jotka osallistuvat lohenkalastukseen. Kalastuskaudella 2013 Suomessa lunastettiin noin 40 lapselle (alle 16-vuotiaalle) oma kalastuslupa. Nuorimmat olivat alle kouluikäisiä. Arviolta muutama 12–15 -vuotias paikkakuntalainen nuorukainen on jo soutanut lohta itsellisesti ja 16 vuotta täyttäneenä soutanut myös kalastusmatkailijaa. Varsinaista ohjeistoa alaikärajasta ei ole, mutta Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen 5. artiklassa on kirjattu ”*Jokaisen, joka tahtoo kalastaa siinä kalastuspiirin osassa, jossa valtakuntien raja kulkee, tulee, ennenkuin kalastus alkaa lunastaa kalastuskortti*”.

Kalastus- ja saalistilastoinnin parantamiseksi erityyppiset paikallisluvat pitäisi molemmissa valtioissa olla vertailukelpoisia mm. perinteisten verkkopyyntitapojen käytön ilmentäjinä.

Taulukko 1. Paikkakuntalaisten Teno-Inarijoen kalastusluvut Suomessa (rajajokialueelle) ja Norjassa (rajajokialueelle ja /tai sivujokialueelle) v. 2008–2013. X = keskiarvo v. 2008–2012. *The number of local fishing licenses of the Rivers Teno-Inarijoki in Finland (border area) and Norway (border area and tributaries) years 2008–2013. Average in 2008–2012.*

Kalastusluvut Suomessa / Fishing licenses in Finland				Kalastusluvut Norjassa/Fishing licenses in Norway			
	verkkokalastusoikeus/ net fishing	vapakalastusoikeus/ rod fishing	”perintöoikeus”/ inherited	YHT total	verkkokalastusoikeus net fishing	vapakalastusoikeus rod fishing	YHT total
2008	562	164	30	756	195	1139	1334
2009	437	292	32	761	223	1130	1353
2010	408	313	35	756	210	1115	1325
2011	393	340	43	776	196	1187	1383
2012	393	358	34	785	246	1228	1474
2013	380	364	41	785	248	1168	1416
X	439	293	35	767	214	1160	1374

2.2. Lohenkalastus Tenojoen sivujokialueilla

2.2.1. Lohen vapakalastus lisääntynyt Utsjoen sivuvesistöalueella

Metsähallitus on myöntänyt ruokakuntakohtaisen kalastusluvan vuodeksi kerrallaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntalaisille valtion vesialueille kahdessa sivujoessa. Lupa oikeutti kalastamaan viehekalastusvälineillä Utsjoen pääuomassa ja Vetsikkojoen yläjuoksun lohennousualueilla. Ns. Ylä-Lapin kalastuslupa perustui voimassaolevaan Suomen kalastuslakiin (12 §). Vuonna 2013 ylälappilaisten kotitarvekalastusluvan lunasti 159 ruokakuntaa (taulukko 2). Todellisuudessa kalastajia oli vähemmän, koska maksuton lupa lunastettiin ”varalta”. Lohenpyynnissä Utsjoen kunnassa kävi arviolta puolet luvanlunastajista.

Suomen uuden kalastuslakiluonnoksen (10 §) mukaan Metsähallitus myöntää edelleen erilliset luvat mm. Tenojoen sivujokiin lohennousualueille, valtiolle kuuluville vesialueille. Vaelluskalavesistöissä toivoisi noudatettavan varovaisuusperiaatetta siten, että Suomen kansallisessa kalastuslaissa tulnaisiin rajoittamaan sivujokialueiden lohenkalastusta ja rajaamaan valtion vesialueiden kalastus vain Utsjoella asuville.

Tenajokivarren neljästä osakaskunnasta kaksi, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta ja Vetsikon osakaskunta myy kalastuslupia paikallisille ja ulkopaikkakuntalaisille osakkailleen sivujokien yksityisvesialueille. Myös kaikilla Utsjoen taajamassa asuvilla paikkakuntalaisilla on ollut mahdollisuus lunastaa vapakalastuslupia ao. osakaskunnan sivujokien yksityisvesialueille. Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan vesialueita on mm. Utsjoen pääuomassa, Tsarsjoessa, Kevojoessa, Vetsikkojoen yläosissa ja Kuoppilasjoen alaosassa. Vetsikon osakaskunnalla on vesialueita Vetsikkojoen alajuoksulla.

Osakkaille myydään kalastuslupia omistamiensa kiinteistöjen osakkuuden/pyydysyksikköluvun määräsuhteessa. Osakaskuntien myymät kalastusluvut ovat lähes yksinomaan vapakalastuslupia. Vain muutamassa Utsjoen osakaskunnan kalastusluvassa oli merkintä ”verkkokalastus”, mikä ilmensi muun kalan kuin lohen verkkokalastusta. Utsjoen sivuvesistöissä kalastetaan kuitenkin myös lohiverkoilla, mutta ko. kalastukseen ei lunasteta erillisiä kalastuslupia.

Taulukon (2) mukaan vuonna 2013 Vetsikon osakaskunta myi paikkakuntalaisille osakkaille 13 lupaa ja ulkopaikkakuntalaisille osakkaille 21 lupaa vapakalastukseen Vetsikkojokeen. Kalastusluvut sisälsivät yhteensä noin 400 kalastusvuorokautta.

Kalastuskaudella 2013 Utsjoen kirkonkylän osakaskunta myi Utsjoen kyläläisille 16 lupaa, paikkakuntalaisille osakkaille 245 ja ulkopaikkakuntalaisille osakkaille noin 190 kalastuslupaa (taulukko 2). Vapakalastuslupien määrä ei voi suoraan verrata aiempiin vuosiin, koska osakaskunta on muuttanut luvanmyyntikäytäntöjä. Ulkopaikkakuntalaiset pienosakkaat saattoivat 1990-luvulla ostaa koko kesän kausiluvan kalastusoikeuden määrästä riippumatta. Useiden ulkopaikkakuntalaisten osakkaiden kiinteistöihin sidottu pyydysyksikkömäärä on kuitenkin niin vähäinen, että osakkaat ovat viime vuosina optimoineet muutamien vuorokausien vapakalastusaikansa eri kalastusviikoille ja ostaneet useita lyhytkestoisia ”pätkälupia”.

Taulukko 1. Kalastusluvut Tenojoen sivuvesistöalueella (Utsjoen vesistö ja Vetsikkojoki) Suomessa v. 2008–2013. (X =keskiarvo v. 2008–2012)

Fishing licenses of Finnish tributaries(Utsjoki and Vetsikkojoki) of the River Teno in years 2008-2013

(X = average in 2008–2012)

Utsjoen sivuvesistö		Vetsikkojoen sivuvesistö		Osa Utsjoen ja Vetsikkojoen vesistöistä	
	paikalliset osakkaat local licenses	ulkopaikalliset osakkaat non-local licenses	paikalliset osakkaat local licenses	ulkopaikalliset osakkaat non-local licenses	ylälappilaiset licenses for fishers from the three northernmost municipalities
2008	324	273	24	35	86
2009	304	244	26	30	122
2010	367	187	16	17	127
2011	233	177	20	21	180
2012	243	146	13	12	141
2013	245	190	13	21	159
X	294	205	20	23	131

Sivujokialueen kalastusta on lisännyt osakasluvien luovutuskäytäntö. Kun kalastusoikeuden luovutukset mahdollistuivat, syntyi Utsjoen osakaskunnan sivujokien yksityisvesialueille uutta kalastusmatkailuyrittäjyyttä. Paikalliset suurosakkaat alkoivat ostaa sivujokialueelle kiinteistökohtaisia vapakalastuslupia yli oman kalastustarpeen. Vapalupia lunastettiin kolminkertainen määrä verrattuna vuosiin 1998 ja 1999 (ennen luovutusmahdollisuutta) ja osa luvista päättyi jälleenmyyntiin. Utsjoen lohikantojen suojelemiseksi tarkoitettu, vuonna 2011 käytäntöjä muuttanut tiukennettu pyydysyksiköinti vapakalastuksen osalta ei vähentänyt kalastuspainetta. Vapakalastusta luovutettiin

mm. siten, että yksittäinen osakaslupa saattoi kiertää eri kalastajilla päivittäin. Myös pienosakkaat, joiden vapapyyntiä rajoitettiin huomattavasti, ostivat lisää vapakalastusaikaa suoraan suurosakkailta, kalastusoikeuden luovutuksen kautta.

Tiukennetun pyydysyksiköinnin lisäksi Utsjoen kirkonkylän osakaslupien hinnoitteluperusteet herättivät ulkopaikkakuntalaisissa pienosakkaissa katkeruutta. Utsjoen kylätaajamassa asuvan, ”kyläläisen” kausilupa vapapyyntiin oli 60 €. Pienosakkaiden muutaman vapakalastusvuorokauden kalastuslupa (20 €) oli kalliimpi kuin suurosakkaiden kausilupa (15 €). Vetsikon osakaskunnan kalastusluvut Vetsikkojokeen olivat osakkuuden määrästä (kalastusajasta) riippumattomia, hinnaltaan 15 €. Paikkakuntalaisen Teno-Inarijoen kalastuslupa (5 €/ kalastuskausi) verrattuna sivujokien osakaslumat olivat arvokkaita.

Utsjoen ja Vetsikkojoen teoreettisen vapakalastuspaineen hahmottamiseksi arvioitiin sekä Utsjoen kirkonkylän osakaslupien että Metsähallituksen Ylä-Lapin kalastuslupien sisältämät teoreettiset (ja ostetut) kalastusvuorokaudet. Utsjoen osakaskunnan kausilupa oikeutti 84 vapakalastusvuorokautteen (Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan pj. vuonna 2013). Taulukon (3) laskennassa kausilupa arvioitiin sisältyvän enimmillään kuitenkin 45 kalastusvuorokautta, olettaen, että sivujokialueen lohenkalastus alkaa kesäkuun puolivälissä ja päättyy elokuun puolivälissä. Laskennassa huomioitiin myös voimassaolevan kalastussäännön ja osakaskunnan päätöksen mukaiset (su–ti) viikkorauhoitukset. Em. arvioperusteilla Utsjoen sivujokien yksityisvesialueille myytyihin vapakalastuslupiin vuonna 2013 sisältyi 10 800 vapakalastusvuorokautta.

Taulukko 2. Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan ja Metsähallituksen vapakalastuslupien sisältämät teoreettiset kalastusvuorokaudet v. 2013. Taulukon luvuissa ei ole huomioitu kausikalastusluvan ostojan kohtaa

The theoretical rod fishing days in fishing licenses of private or state-owned fishing areas in Utsjoki River and Vetsikkoriver (upper part) tributaries in 2013. The date of actual season license sale is not taken into account.

kalastajaryhmä different type of fishers	kausilupa season license	osakausi- lupa part-season license	kalastusaika luvassa fishing time (days) in license	kalastusvuoro- kaudet estimated total fishing days
paikkakuntalaiset suurosakkaat	143		a`45 vrk	6 435
paikkakuntalaiset pienosakkaat		84	x 10,9 vrk	915
kyläläiset	16		a`45 vrk	720
ulkop. suurosakkaat	35		a`45 vrk	1 575
ulkop. pienosakkaat		151	x 7,7 vrk	1 160
YHTEENSÄ	194	235		10 805
ylälappilaiset	159		a`45 vrk	7 155

Kalastustiedustelujen perusteella ulkopaikkakuntalaisen osakaskalastajan keskimääräinen kalastusaika Utsjoen sivujokialueilla oli 8,3 vuorokautta. Ahkerimmat (yli 20 vrk) kalastaneet henkilöt olivat Utsjoella syntyneitä, entisiä kuntalaisia sekä muutamia ulkopaikkakuntalaisia loma-asukkaita, joilla oli mahdollista oleilla jokivarressa muita lomalaisia pidempään. Karkeasti arvioiden kesällä 2013 ulkopaikkakuntalaisten osakkaiden kalastajaryhmä kalasti Utsjoen sivuvesistön yksityisvesialueilla

noin 980 vapakalastusvuorokautta eli 35 % kalastuslupien sisältämistä teoreettisista kalastusvuorokausista (taulukko 3: 2 735 vrk).

Kesällä 2013 ylälappilaisten lohenkalastajien kalastuspaine Tenojoen sivujokien (Utsjoen pääuoma & Vetsikkojoen yläosa) lohennousualueelle oli vastaavalla tavalla teoreettisesti arvioituna 7 155 vapakalastusvuorokautta. Ylälappilaisen, lohennyynnissä käyneen kalastajan keskimääräinen kalastusaika oli 3,4 vuorokautta. Saalistiedusteluun vastanneista aktiivisin inarilainen ilmoitti kalastaneensa 18 vuorokautta Vetsikkojoen alueella. Karkeasti arvioiden inarilaiset vapakalastuksen harrastajat kalastivat yhteensä noin 300 vuorokautta eli noin 5 % kalastuslupien sisältämistä teoreettisista kalastusvuorokausista (taulukko 3: 7 155 vrk).

2.2.2. Lohenkalastus Norjan sivujokialueilla

Tenojoen Norjan puoleisiksi sivujoiksi luokitellaan tässä yhteydessä myös Karasjoki ja lesjoki, vaikka norjalaiset mieltävät ne usein suuren valuma-alueensa vuoksi Tenojoen pääuoman jatkeiksi.

Kalastuslupia sivujokiin (Maskejohka, Polmakelva, Laksjohka, Leavvejohka, Valljohka, Gossjohka, Bavttajohka, Karasjohka, lesjohka) myydään pääsääntöisesti vain norjalaisille kalastajille. Karasjoen alaosaan myydään kalastuslupia myös ulkomaalaisille. Vuonna 2013 ulkopaikkakuntalaisille vapakalastajille myytiin sivujokialueille yhteensä 1 300 kalastusvuorokautta, Maskejokeen 533, Karasjokeen 428 ja lesjokeen 130 kalastusvuorokautta (taulukko 4).

Kalastusvuorokausien hinnat Norjan puoleisissa sivujoissa ovat korkeammat kuin rajajokialueella, lesjoen ja Karasjoen lohensoutuvuorokausi (3 vapaa käyttäen) on lähes 2-kertainen (75 €) Tenojoen rajajokialueen venekalastusvuorokautteen (40 €) verrattuna.

Paikkakuntalaisten kalastuspaine Norjan sivujoissa ei ilmene myydyistä kalastusluvista, koska niissä on useiden eri kalastusalueiden/jokien yhdistelmiä ("Sideelver" tai "Riksgrensen+Sideelver").

Taulukko 3. Ulkopaikkakuntalaisten kalastajien vapakalastusvuorokaudet (kalastusluvista) Tenojoen sivujoissa Norjassa v. 2009-2013.

The rod fishing days in fishing licenses of turist anglers in Norwegian tributaries in 2009–2013.

Joki	2009	2010	2011	2012	2013
Maskejohka	605	639	629	556	533
Polmakelva	3	10	2	10	0
Laksjohka	364	194	193	131	150
Leavvajohka	16	20	4	4	4
Valljohka	30	41	35	63	47
Gossjohka	21	22	26	36	15
Bavttajohka	2	1	3	9	0
Karasjohka yläosa	317	326	350	357	389
Karasjohka alaosa	72	51	49	49	39
lesjohka	169	134	86	100	130
Yhteensä	1599	1438	1377	1315	1307

2.3. Kalastusoikeutta luovutetaan Tenojoen molemmilla rannoilla

Suomessa kalastusoikeus on sidoksissa mm. kiinteistönomistukseen, Norjassa se kytkeytyy maatalon vuotuisen heinäntuotantoon. Molemmissa valtioissa kalastusoikeutta on voitu luovuttaa. Norjassa kalastusoikeus, joka on ainoastaan pato- ja verkkopyyntioikeutta Tenojoen pääuomassa (ja les-Karasjoessa) voidaan siirtää vain jokivarressa asuvalle lähisukulaisille. Vanha isäntä voi vahvistaa lohenkalastusperinteen jatkuvuutta siirtämällä kalastusoikeuden suvun nuoremmalle esim. pojalle tai veljenpojalle. Kalastusoikeuden siirto/luovutus on vuosikohtainen ja se tulee etukäteen hyväksyttäväksi useilla jokivarren kalastusalueilla ja rekisteröidä kalastusyhdistyksessä. Luovutettujen kalastusoikeuksien määrästä ei ole tietoa. Norjassa luovutus ei lisää pato- tai verkkopyyntipainetta, koska se luovutetaan kokonaan toisen henkilön käyttöön.

Kun Suomen valtiollinen kalastuslaki tuli vuonna 1999 voimaan myös pohjoisimmissa kunnissa, se salli kalastusoikeuden luovutuksen myös Tenojoen vesistöalueella. Käytäntö on muodostunut erikoiseksi siksi, että Tenojoen pääuomassa luovutettu kalastustapa on ollut kiinteistösidonnaista, perinteistä verkkopyyntioikeutta, mutta sivujokialueella luovutukset ovat olleet lähes poikkeuksetta vapakalastusta. Tenojoen sivujokialueilla paikalliset osakkaat ovat voineet luovuttaa tai myydä lohen vapakalastusoikeuttaan myös ulkopaikkakuntalaisille kalastuksen harrastajille, käytännössä oman kalastusmahdollisuuden vähentymättä.

Suomessa kalastusoikeutta mm. Tenojoen pääuoman lohiverkkopyyntiin on luovutettu yleensä Utsjoella asuvalle paikkakuntalaiselle. Vuonna 2013 Suomessa, Nuorgamin osakaskunnassa kalastusoikeutta luovutettiin yhdelle henkilölle Tenojoen kulkutuskalastukseen (lähde: Nuorgamin osakaskunnan pj.). Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan alueella kalastusoikeutta luovutettiin lohiverkkokalastukseen tai patopyyntiin 7 henkilölle, joilla muutoin olisi ollut liian vähän tai ei lainkaan kiinteistösidonnaista osakkuutta (lähde: Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan luettelo luovutuksista). Suomessa kalastusoikeuden luovutuksella saatiin itselle vireämpi kulkutuskaveri tai elvytettiin vanhoja kalastustaitoja ja -perinteitä ulkopaikkakuntalaisten perillisten kesken.

Nykyiseen, sivujokien vapakalastusoikeuksien luovutukseen ei näytä löytyvän selkeätä ratkaisumallia Suomen kansallisessa kalastuslakiluonnoksessa, koska sen 12 §:n mukaan *”yhteisen vesialueen osakas voi ilman muiden osakkaiden suostumusta antaa toiselle luvan kalastaa osakkaalle itselleen kuuluvan kalastusoikeuden nojalla”*. Saavatko ulkopaikkakuntalaiset kalastuksen harrastajat mahdollisuuden kalastaa lohta rajattomasti Tenojoen sivuvesistöjen yksityisvesille luovutetuilla ja jälleenmyydyillä kalastusluvilla vastaisuudessa? Nykyiseen verrattuna Tenojoen sivujokien lohikantojen kalastus- ja saalistilastoinnin kannalta tilanne tulee olemaan vielä huonompi, jos osakkaan antama lupa vaaditaan kirjallisena vasta jos lupa on kestoaltaan yli vuoden. Päivittäin suullisella lupauksella kiertävät vapaluvat ja niiden oikeuttama lohenkalastus on täysin kontrolloimatonta.

Taulukon (5) mukaan kesällä 2013 Utsjoen sivuvesialueilla kalastusoikeuksien luovutusten määrä (352) puoliintunut vuodesta 2008, mutta luovutuslupien sisältämä kalastusaika on pysynyt lähes entisellään. Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan toimintakertomuksen mukaan vuonna 2013 oli luovutettu 2 334 kalastusvuorokautta, johon sisältyi myös luovutetut kausiluvat (laskennallisesti 84 vrk) koko kalastuskaudelle. Tutkimuslaitoksen havainnon mukaan vain osa luovutustodistuksista on toimitettu osakaskuntaan ja tutkimukselle tilastoitavaksi.

Kalastustiedustelujen mukaan Utsjoen vesistöön luovutuksen saanut/ostanut kalastaja kalasti keskimäärin 3 vapakalastusvuorokautta, useimmiten Utsjoen pääuomassa tai Kevojoessa.

Vetsikon osakaskunnan osakkaat ovat luovuttaneet Vetsikkojokeen vain muutamia vapakalastuslupia ja ne on yleensä myyty keskitetysti osakaskunnan toimesta. Luovutuksia olivat ostaneet lähinnä ulkopaikkakuntalaiset Vetsikon osakaskunnan pienosakkaat, joilla oli alueella loma-asunto. Vetsikkojoessa Utsjoen osakaskunnan luovutusluvilla kalasti vain muutama henkilö.

Taulukko 4. Luovutetut vapakalastusluvut ja -vuorokaudet Tenojoen sivuvesistöalueella Suomessa v. 2008–2013 /RKTL:n tilasto (*tieto Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan toimintakertomuksesta).

The number of re-sold licenses and fishing days in the Rivers Utsjoki and Vetsikkojoki tributaries in 2008–2013 based in RKTL statistics. (figure based on Utsjoki administrative fishing association)*

Vuosi	Utsjoen sivuvesistö		Vetsikkojoen sivuvesistö	
	luovutetut luvat re-sold licenses	luovutetut vrkt re-sold fishing days	luovutetut luvat re-sold licenses	luovutetut vrkt re-sold fishing days
2008	664	1 550		
2009	466	1 819	11	..
2010	414	1 627		
2011	509	1 800	29	..
2012	364	1 790		
2013	352	1 653 (*2 334)	11	44

2.4. Kalastusmatkailu Teno-Inarijoessa

2.4.1. Kalastusmatkailua enimmäkseen Suomen puolella

Kalastuskaudella 2013 Teno- ja Inarijoella kävi noin 8 070 kalastusmatkailijaa ja lisäksi 940 nuorisoluvan lunastanutta, alle 18-vuotiasta kalastuksen harrastajaa. Kalastusmatkailijoita on viime vuosina ollut keskimäärin 8 000 henkilöä (Länsman ym. 2014). Kalastusvuorokausia (33 148) oli noin 500 edellisvuotta enemmän. Kalastusvuorokausiin ei sisälly nuorisolupien (1 057 viikkolupaa) vuorokaudet (taulukko 6).

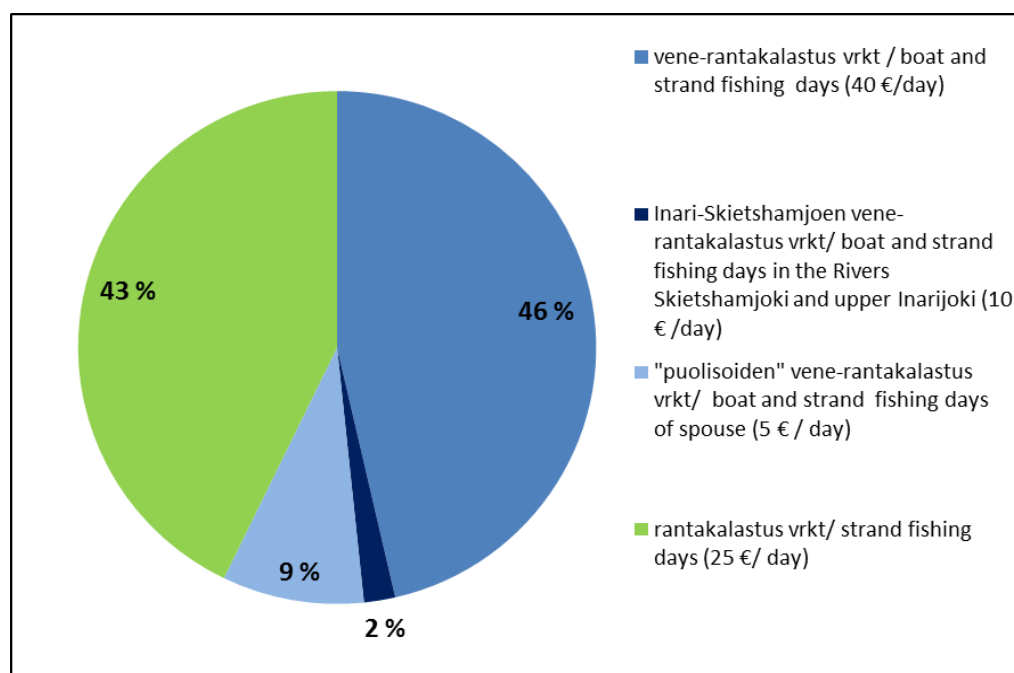
Suomessa Tenojoen rajajokialueen soutukalastus on hieman suositumpaa kuin kalastus rannalta (kuva 1). Kalastuskaudella 2013 Tenojoen kalastusmatkailijoiden venekalastusvuorokausia oli noin 3–4 % vähemmän kuin edellisellä vuonna, mutta rantakalastusvuorokaudet lisääntyivät noin 9 % (taulukko 6).

Inarijoen latva-alueilla kalastus lisääntyi huomattavasti jo vuonna 2012. Edellisvuoden tavoin ko. alueelle myytiin ”päälupina” 648 vuorokautta ja puolisolupina 79 vuorokautta. Vaikka Inarijoen yläjuoksun kalastusluvut oikeuttavat soutukalastukseen, alueen kalastusmatkailijat kalastavat yleensä vain rannalta.

Taulukko 5. Teno-Inarijoen kalastusmatkailijat ja kalastusvuorokaudet v. 2008–2013 Suomen puolella. Nuorten viikkolupien sisältämä kalastusaika (7 vrk) ei ole mukana taulukon vuorokausissa. X = keskiarvo vuosilta 2008–2012.

Turist anglers and different fishing days of the rivers Teno and Inarijoki in Finland in 2008–2013. The numbers exclude the week licenses sold to youth. X=average in 2008-2012.

Vuosi	Kalastus- matkailijat	Vene vrk	Inarijoki- Skietsham vrkt	Ranta vrkt	Puoliso vrkt	YHT vrk	nuorten viikkoluvat
	turist anglers	boat fishing days	I-Sk fishing days	strand fishing days	spouse fish- ing days	total fishing days	youth week license
2008	8 111	16 567	490	11 456	2 630	31 143	1 038
2009	7 676	14 917	479	11 661	2 584	29 641	1 131
2010	7 814	15 703	526	11 714	2 703	30 646	1 156
2011	7 915	16 001	461	12 019	2 788	31 269	1 110
2012	7 930	15 953	639	13 068	2 954	32 614	1 030
2013	8 074	15 378	648	14 187	2 935	33 148	1 057
X	7 889	15 828	519	11 984	2 732	31 063	1 093

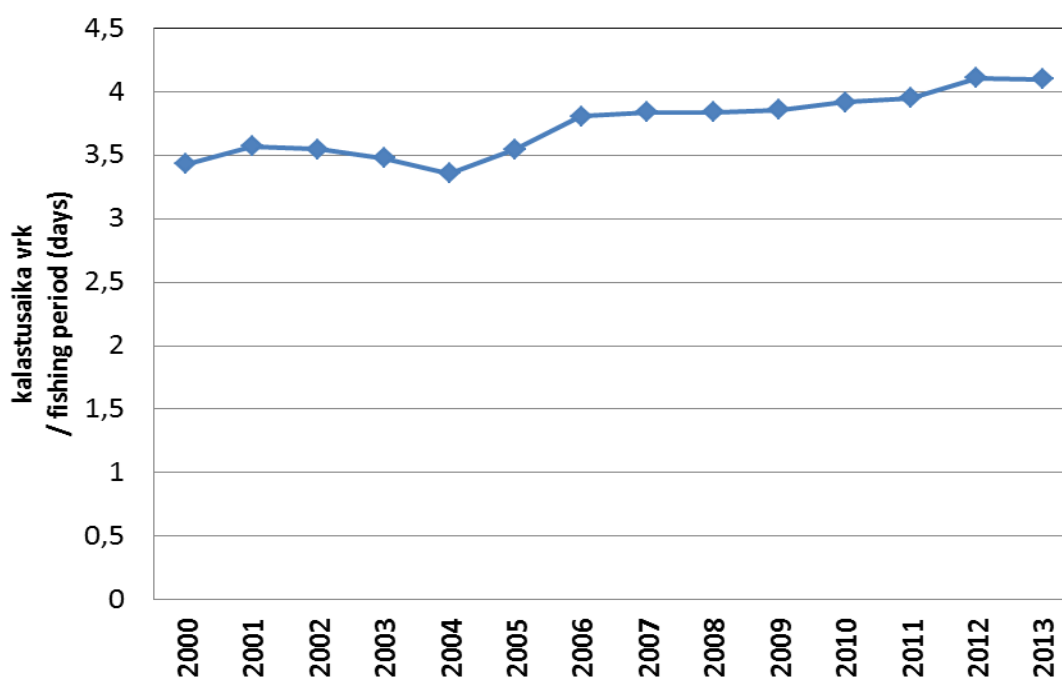


Kuva 1. Teno-Inarijoen kalastusmatkailijoiden erilaisten kalastusvuorokausien osuudet (%) Suomessa v. 2013. *Different fishing days (%) of tourist anglers of the River Teno-Inarijoki in Finland year 2013.*

Tenojoen pääuoman kalastuspaine kysytään hallinnollisista syistä osakaskunnittain (Nuorgam, Vetsikko, Utsjoen kirkonkylä ja Outakoski). Vuonna 2013 kalastusmatkailu painottui edellisvuoden tavoin, varhaisemmista vuosista poiketen, vesistön yläjuoksulle siten, että Outakosken osakaskunnan alueelle tilastoitui 31,6 %, Utsjoen kirkonkylän osakaskunnan alueelle 23,1 %, Vetsikon osakaskunnan alueelle 20,5 % ja Nuorgamin osakaskunnan alueelle 18,1 % kalastusvuorokausista. Noin 3 % kalastusvuorokausista tilastoitui ”tuntemattomalle tai usealle kalastusalueelle”. Osa kohdentumattomista vuorokausista oli rantakalastusvuorokausia, jotka kirjautuivat Norjan puoleiselle rannalle (taulukko 7).

Tilastotiedot alueellisesta kalastusmatkailun painottumisesta perustuvat luvanmyyntipisteisiin annettuihin saalis- ja kalastuspalautteisiin. Koska vain noin puolet kalastusmatkailijoista palauttaa kalastustiedot, todellinen aluekalastuspaine joudutaan arvioimaan. Etenkin Inarijoen kalastusmatkailupaineen ja lohisaaliin arviointi on ollut hankalaa, koska saalispalautteita tulee vähän ja jokiosuus pitää hallinnollisen tarpeen vuoksi arvioida kolmena eri osa-alueena.

Teno-Inarijoen kalastusmatkailijan keskimääräinen kalastusaika on 2000-luvulla hieman pidentynyt, ollen nyt 4,1 vuorokautta (kuva 2).



Kuva 2. Teno-Inarijoen kalastusmatkailijan keskimääräinen kalastusaika Suomessa v. 2000–2013.
The average fishing days of Finnish tourist angler of the River Teno-Inarijoki in years 2000–2013.

Taulukko 6. Teno-Inarijoen kalastusmatkailijoiden kalastusvuorokaudet osakaskunnittain Suomessa v. 2008–2013. Arviointi tehty kalastuspalautteista.

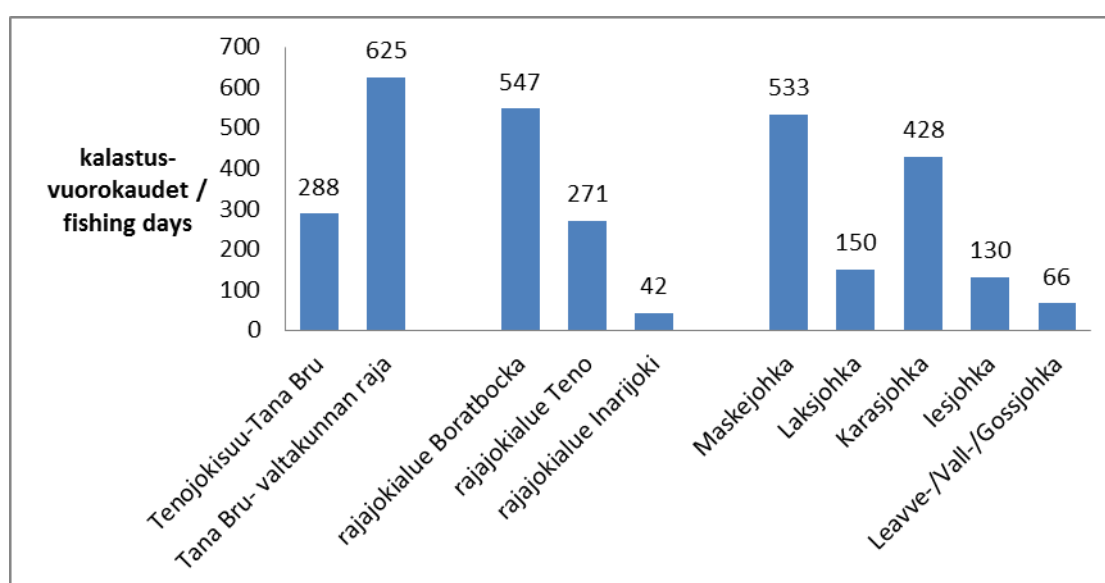
Fishing days of turist anglers of the rivers Teno and Inarijoki in different administrative areas in Finland in 2008–2013. Estimation from the catch reports.

Lohkokunta	2008	2009	2010	2011	2012	2013	keskimäärin v. 2008–2012	2013
	vrk/days	vrk/days	vrk/days	vrk/days	vrk/days	vrk/days	%	%
Nuorgam	5 714	6 448	6 581	7 786	5 621	6 001	20,7	18,1
Vetsikko	6 838	7 266	7 972	8 818	5 860	6 787	23,7	20,5
Utsjoki kk	8 064	6 385	7 941	6 754	6 949	7 645	23,2	23,1
Outakoski	7 759	6 886	6 812	7 348	11 223	10 499	25,6	31,6
Inarin kunta	557	593	205	156	1 443	1 193	1,9	3,6
usea alue	2 211	2 063	1 135	407	1 518	1 023	4,7	3,1
Yhteensä	31143	29641	30646	31269	32614	33148		100

2.4.2. Norjalaiset kalastusmatkailijat ”omien vesien” rantakalastajia

Tenojoen lohenkalastusmatkailu Norjan puolella on huomattavasti vähäisempää kuin Suomen puolella. Vuoteen 2003 verrattuna kalastusmatkailuvuorokaudet Norjan puolella, Teno–Inarijoen rajajokialueella on vähentynyt 63 % ja Norjan sivujokialueilla ja jokisuussa 55 %. Vuonna 2013 Tenojoen yhteiselle rajajokialueelle (Boratbocka, Tenon rajajokialue, Inarijoki) kohdentui 860 kalastusvuorokautta, pääuoman ”Norjan omalle alueelle”, Tenojokisuusta valtakunnan rajalle) 913 kalastusvuorokautta ja sivujoille 1 300 kalastusvuorokautta (kuva 3).

Norjan puolella kalastusmatkailijat kalastivat pääasiassa rannalta, rajajokialueelle oli lunastettu vain muutamia kymmeniä lohensoutuvuorokausia (4 %). Tenojoen jokisuualueella (n. 250 venekalastusvuorokautta) lohensoutu oli hieman yleisempää (Johansen & Varsi 2014).



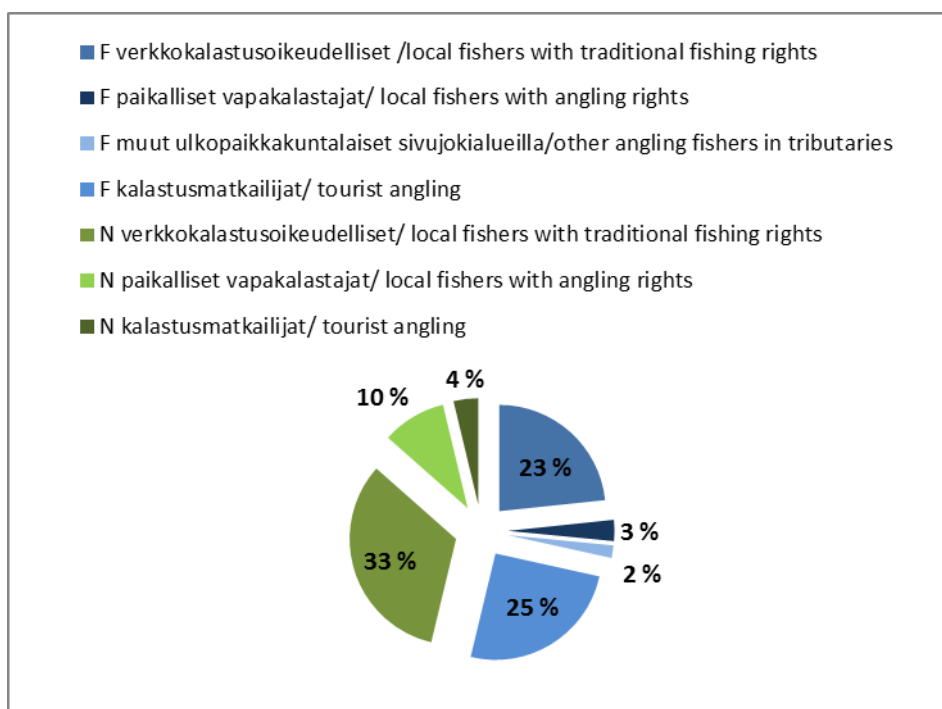
Kuva 3. Tenojoen vesistöalueen kalastusmatkailuvuorokaudet jokialuekohtaisesti Norjan puolella v. 2013. *Fishing days of turist anglers of the River Teno watershed in different areas/tributaries in Norway in 2013.*

3. Saalistilastot ja lohisaaliin jako

Tenojoen kalastussopimuksen 9. artiklassa määrätään, että kalastustilastojen kehittämistä varten kalastajilta kerätään tarpeellisia tietoja kalansaaliista kunkin kalastuskauden aikana. Norjassa kalastus- ja saalistilastoinnista vastaa nykyään Tanavassdragets fiskeforening, jolle vastuu siirtyi Finnmarkin lääninhallinnolta muutamia vuosia sitten. Suomessa tilastoinnin ja lohikantojen muun seuranta tutkimuksen vastuullisena tahona on ollut Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, jossa lohienkalastuksen monitahoisia muutoksia on vuosittain seurattu.

Koko Tenojokialueen lohisaalis oli 27 % pienempi kuin edellisellä vuonna (110 tonnia) ja 44 % pienempi kuin 40 vuoden seuranta-ajanjakson keskisaalis 129 tonnia. Kalastuskaudella 2013 Suomen puolelta saatiin 43,3 tonnia (53 %) ja Norjan puolelta 36,6 tonnia. Suomen puolella lohisaaliin jakoivat paikkakuntalaiset (21,4 t), kalastusmatkailijat (20,4 t) sekä muut ulkopaikkakuntalaiset kalastajat (1,5 t). Norjan puoleisesta lohisaaliista valtaosan (n. 34 tonnia) saivat paikkakuntalaiset kalastajat ja kalastusmatkailijoiden lohisaalisuus oli 3 tonnia (kuva 4).

Joissakin tämän raportin kuvissa ja taulukoissa Norjan lohisaaliina käytetään lukua (37 228 kg), joka sisältää myös vapautetut lohet (noin 200 yksilöä = 620 kiloa), koska vapautettujen lohien yksilö- tai kilomäärää, esimerkiksi pyyntitavoittan, ei ole erotettu tilastoidusta saaliista.



Kuva 4. Tenojoen kokonaislohisaalis Suomessa (F) ja Norjassa (N) eri kalastajaryhmillä v. 2013. *Salmon catch (%) of the River Teno watershed in Finland (F) and Norway (N) by different fishers, year 2013.*

3.1. Lohisaalis jokialueittain

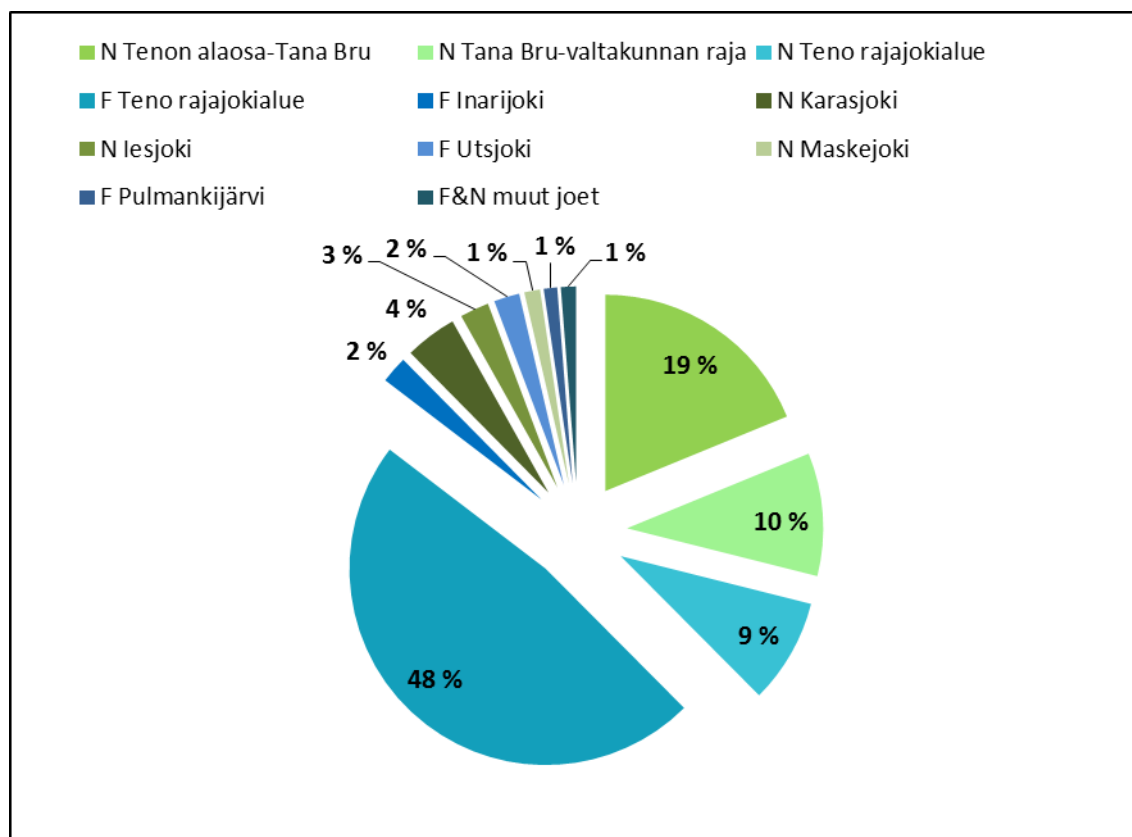
Tenojoen pääuoman lohisaalis jakautui vesistöalueittain siten, että Tenon alajuoksulla, Norjan puolella saatiin 29 %, yhteisen rajajokialueen Norjan puoleisella osalla 9 % ja Suomen puoleisella osalla 48 % Tenojoen vesistöalueen kokonaissaaliista. Norjan puoleisilta suurilta vesialueilta, Karas- ja

lesjoesta saatiin yhteensä noin 7 % ja Tenojoen alajuoksun Maskejoesta saatu lohisaalis oli 1 % kokonaislohisaaliista (kuva 5, taulukko 8). Suomen puoleisista sivujoista, Utsjoesta, Pulmankijärvestä ja Vetsikkojoesta saatiin noin 3 % vesistöalueen kokonaislohisaaliista.

Taulukko 7. Tenojoen vesistöalueen lohisaalis (kg) jokialueittain vuonna 2013.

Salmon catch in the Teno-Inarijoki main river areas and different tributaries in Finland and in Norway 2013.

jokialue	Norja /Norway	Suomi/Finland
Tenon alaosa–Tana Bru	15 135	
Tana Bru–valtakunnan raja	8 147	
Teno rajajokialue	6 944	38 505
Inarijoki	153	1 785
Karasjoki	3 436	
Iesjoki	1 921	
Maskejoki	1 046	
Pulmankijärvi		890
Vetsikkojoki		375
Utsjoki sivujokineen		1 695
muut sivujoet	451	25

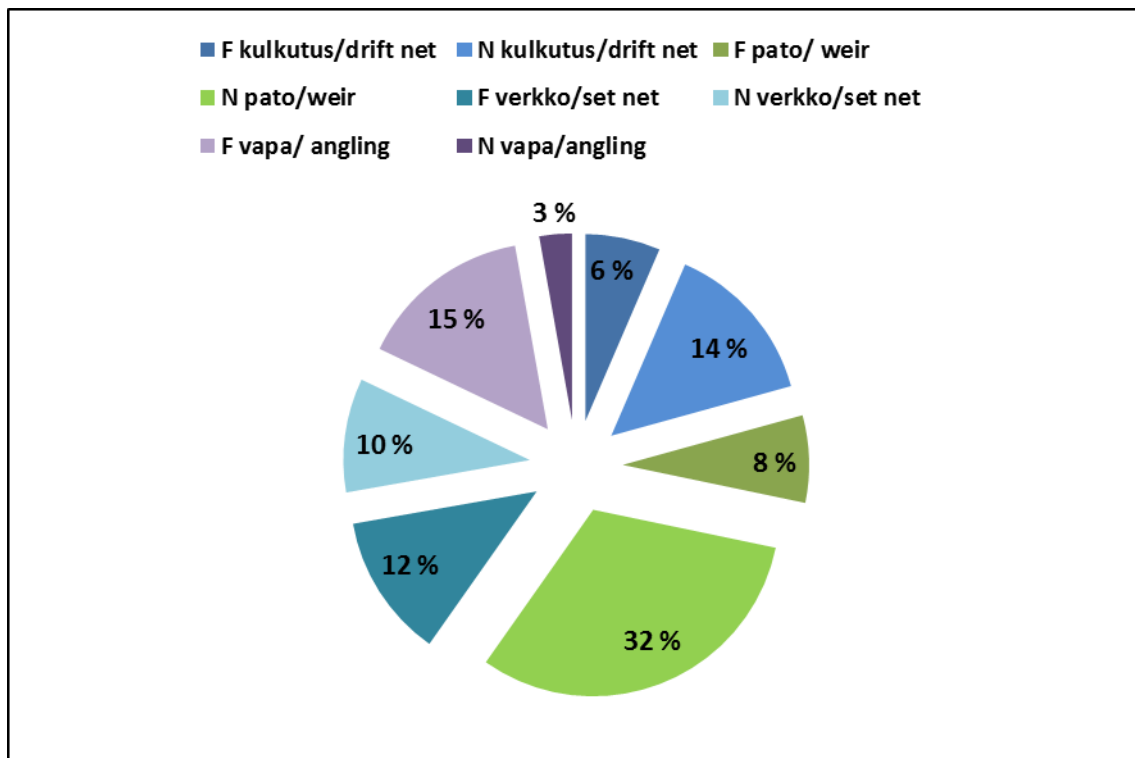


Kuva 5. Tenojoen lohisaalis (%) jokialueittain Suomessa (F) ja Norjassa (N) v. 2013. *Salmon catch (%) in the Teno-Inarijoki main river areas and different tributaries in Finland (F) and in Norway (N) year 2013.*

3.2. Lohisaalis pyyntitavoittain

Koko vesistöalueen lohisaalis jakautui pyyntimuodoittain siten, että verkko- ja patopyynnillä saatiin 38 tonnia (47 %), paikkakuntalaisten vapapyynnillä 18 tonnia (23 %) ja Tenojoen kalastusmatkailijoiden ja sivujokien ulkopaikkakuntalaisten osakkaiden ym. vapasaaliina 24 tonnia (30 %).

Kalastusoikeudellisten paikkakuntalaisten lohisaaliista saatiin eniten padoilla (40 %). Kulkuttamalla saatiin noin 20 % lohisaaliista samoin kuin seisovilla lohiverkoilla. Suomen puolen kalastusoikeudelliset kalastajat olivat norjalaisia aktiivisempia vapakalastajia mm. kalastusoikeuden määrittelyperusteiden vuoksi (kuva 6).



Kuva 6. Kalastusoikeudellisten paikkakuntalaisten lohisaaliit (%) pyyntitavoittain Tenojoen vesistöalueella Suomessa (F) ja Norjassa (N) v. 2013.

Salmon catch (%) of local fishers with fishing rights by different fishing gears in The River Teno watershed in Finland (F) and Norway (N) year 2013.

3.3. Deanu luossa, saalislohet ja kokorakenne

Saalistilastoinnilla seurataan myös lohien yksilömääriä ja ikä/kokoluokkarakenteita. Erityisen mielenkiinnon kohteina ovat uudelleen kudulle nousevat ja isoimmat, nopeimmin poikastuotantoa elvyttävät naaraslohet. Suuret lohikytilöt ovat halutuimpia saaliskaloja, joten kalastajan saalislohitavoite ja lohikantojen hoito yhteisten päämäärien saavuttamiseksi ei aina kohtaa.

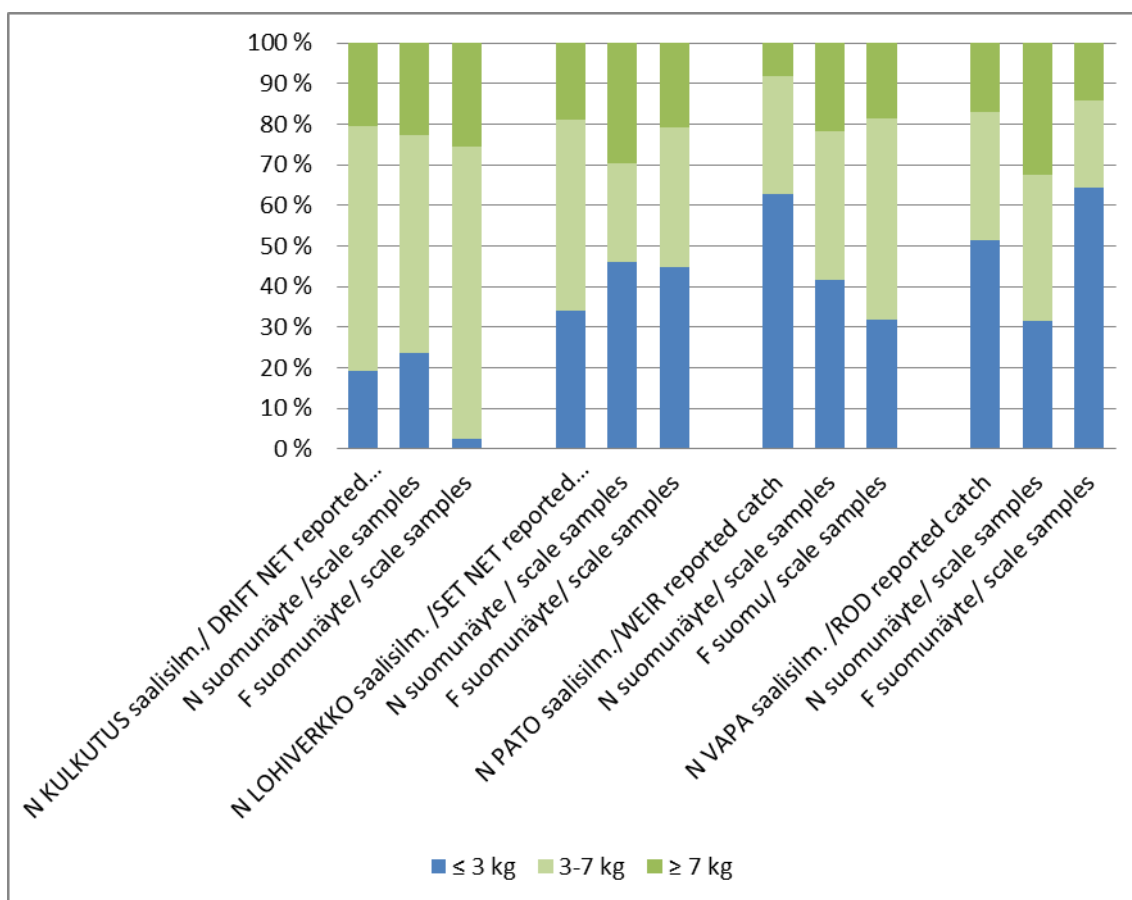
3.3.1. Lohen kokoluokkarakenteet vaihtelevat eri tutkimusaineistoissa

Tenon lohien kokoluokkarakenteita voidaan selvittää eri aineistoista: kalastajien antamista saalisilmoituksista (Johansen & Varsi 2014) tai saalislohista kerätyistä suomunäytteistä.

Paikkakuntalaisten saalislohien kokorakenteita verrattiin kalastustavoittain, koska eri pyyntitavat ovat enemmän tai vähemmän valikoivia. Verkkojen solmuvälit valitaan tietoisesti kullekin pyynnille optimaalisiksi. Seisovien lohiverkkojen silmäharvuuksia vaihdellaan tiedostaen erikokoisten lohien optimaaliset nousujankohdat ja -väylät. Kalastuskauden alussa jokeen nousee suuria lohiksiilöitä, joita kulutetaan vuolaassa virrassa. Kulutusverkoissa käytetty solmuväli on yleensä suurempi kuin seisovissa verkkopyydyksissä.

Verkkopyydyksen valikoivuus voi vaihdella verkon silmäharvuuksien (≥ 58 mm), pyydyksen sijainnin ja pyyntiajankohdan mukaan. Osa patopyydyksistä voi olla tyypillisiä ”tittipatoja”, osa isompia lohia pyytäviä patoja. Kalastuskauden lopussa, elokuussa lohet ovat paikottuneet lähellä kutualueita, jolloin isot lohet hyvin havaittuna ovat ”täsmäkalastettavissa”.

Kuvan (7) mukaisesti voidaan havaita, että kulutuksella saadut lohet olivat enimmäkseen 2-merivuoden lohia, kooltaan 3–7 kiloisia. ”Lohijalkojen” yhtä suuri osuus (60 %) oli havaittavissa sekä norjalaisten saalisilmoituksissa (1 200) että suomunäytteissä (150 näytettä). Suomen puolelta saatujen kulutuslohien näytteitä (40 kpl) oli liian vähän, jotta niitä voitaisiin verrata Norjan aineistoihin.



Kuva 7. Tenon vesistöalueen saalislohien kokoluokat eri tutkimusaineistoissa. Norja(N): kalastajien saalisilmoituksissa www.scanaturassa ja suomunäytteissä, Suomi(F): suomunäytteissä vuonna 2013
The division (%) of the salmon in different size classes in different research materials of the river Teno watershed in Norway (N) and Finland (F) in 2013.

Seisovalla lohiverkolla saatiin saalisilmoitusten mukaan enimmäkseen (45 %) keskikokoisia lohia. Sekä Norjan että Suomen puolelta saaduissa suomunäytteissä lohijalkojen osuus oli 25–35 %. Isoimpien, yli 7-kiloisten lohien osuus verkkosaaliissa vaihteli hieman eri aineistoissa, ollen 20–30 %.

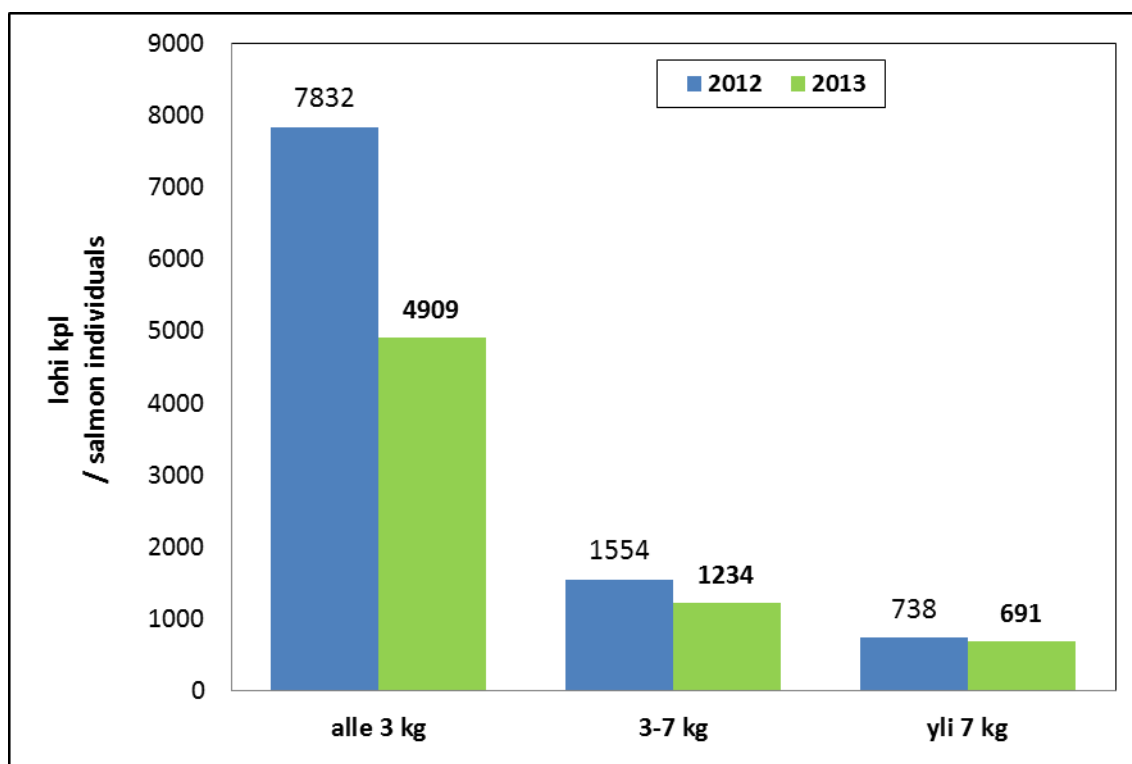
Huomattavimmat erot saalislohien kokoluokkajakaumissa olivat patopyyntiaineistoissa. Norjan saalistilastojen (4 360 lohta) mukaan 60 % patosaalislohista oli alle kolmen kilon lohia, mutta suomunäytteissä (800 näytettä) pikkulohien osuudet olivat 30–40 %. Tutkimuskeinoin on vaikea selvittää, ilmoitetaanko saalisraporteissa saalislohiyksilöt mieluummin pikkulohina vai otetaanko suomunäytteitä useammin isommista saalislohista. Yleinen oletus on, että padolla saatujen lohien kokoluokkajakaumassa korostuisi isoimpien ja keskikokoisten lohien osuus.

Myös vavalla saatujen saalislohien kokoluokat vaihtelivat eri tutkimusaineistoissa. Norjalaisten saalisilmoituksissa (n. 2 200) ja Suomen puolelta saaduissa suomunäytteissä (n. 1 100) kokoluokkajakaumat olivat samansuuntaisia: tittejä 55–65 %, lohijalkoja 20–30 % ja isoimpia lohia noin 15 %. Norjan puolelta vapakalastamalla saaduista lohista oli vain noin 100 suomunäytettä, mikä vähentää jo sinällään aineiston vertailukelpoisuutta (kuva 7).

3.3.2. Kalastusmatkailijoiden saalislohet yleisimmin tittejä

Kalastuskaudella 2013 Suomen puolella kalastusmatkailijoiden saaliiksi arvioitiin noin 6 840 lohta, joista 4 900 oli yhden merivuoden, alle 3 kiloa painavia tittejä. Kahden merivuoden lohia, kokoluokassa 3-7 kiloa oli 1 200 saalislohta. Isompia lohia (yli 7 kg) oli 690 yksilöä (kuva 8).

Yli kymmenkiloisia lohia oli noin 270 yksilöä. Vuosittain muutama kalastusmatkailija on saanut myös yli 20-kiloisen saalislohen. Edelliseen kalastuskauteen verrattuna kalastusmatkailijoiden saalislohien kokonaismäärä väheni 32 %, titti-kokoisia lohia saatiin noin 3 000 yksilöä vähemmän.



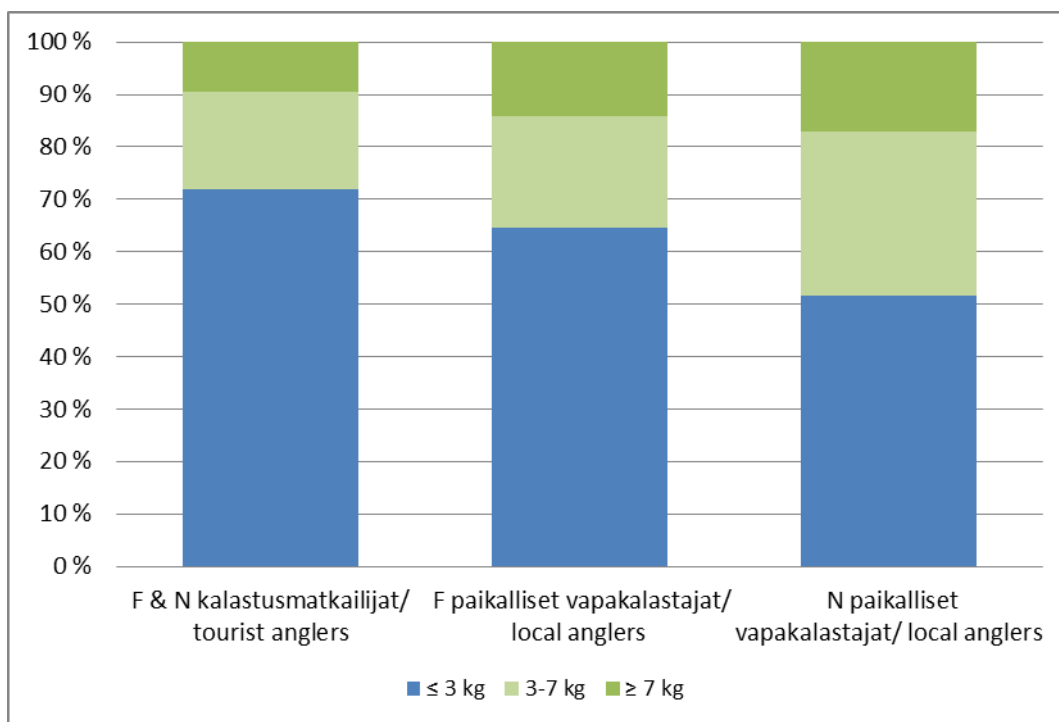
Kuva 8. Teno-Inarijoen kalastusmatkailijoiden saamat lohijalkat kokoluokittain Suomessa v. 2012–2013. *The number of salmon in weight classes of the catch of the rivers Teno-Inari recreational fishers in Finland years 2012-2013.*

Norjassa kalastusmatkailijoiden saalislohet, yhteensä noin 1 000 lohiyksilöä, noudattivat lähes samaa kokoluokkakajakaumaa kuin Suomessa (Johansen & Varsi 2014). Alle 3-kiloisia lohia oli molemmissa maissa 72 %. Keskikokoisia, 3–7 -kiloisia oli Suomessa 18 % ja Norjassa 22 %. Suurimpia, yli 7-kiloisia saalislohia oli Norjassa vähemmän (6 %) kuin Suomessa (10 %).

Isojen lohien suurempi osuus suomalaisten kalastusmatkailijoiden saalislohissa selittynee osittain sillä, että soutukalastuksella, joka on yleisempää Suomen puolella, tavoitetaan todennäköisemmin isompia saalislohia kuin rannalta kalastamalla.

3.3.3. Paikkakuntalaisten soutuosaaliina hieman isompia lohia

Pyyntitapa, vavallakin kalastettaessa voi olla lohien kokoa valikoivaa. Lohta soutamalla saadaan keskimäärin suurempia saalisyksilöitä kuin rannalta kalastamalla. Vuolaiden könkäiden alueilta voi kuitenkin myös rannalta tavoittaa isoja lohia, jos ottipaikat tuntee eri vedenkorkeuksilla (kuva 9).



Kuva 9. Tenojoen kalastusmatkailijoiden ja paikkakuntalaisten vapapyyntillä saamien saalislohien kokoluokkakajakauma (%) Suomessa (F) ja Norjassa (N) vuonna 2013.

The division (%) of the salmon in three size classes fished by tourist anglers and local fishers with rod in Finland (F) and Norway (N) in 2013.

Paikalliskalastajien vapasaalislohien kokoluokkaerot Suomessa ja Norjassa voivat johtua siitä, että Norjassa kokoluokat arvioitiin saalisilmoituksista ja Suomessa tutkimukselle toimitetuista suomunäytteistä. Suomunäyteaineistossa saattoi olla runsaammin saalislohia sivujokialueilta, joissa pikkulohien määrä on suuri.

3.3.4. Tenojoen vesistöstä saatiin 23 200 saalislohta

Saalislohien määrä Norjassa perustuu saalisilmoituksiin. Suomessa lohivahvuuslaskenta suhteutetaan jokikohtaisesti ko. joen tilastoituun lohisaaliiseen ja saalislohien ikä/kokojakaumaan, joka tehdään suomunäytteistä.

Kalastuskaudella 2013 Tenojoen vesistöä saatiin yhteensä noin 23 200 lohta saaliiksi. Teno-Inarijoen rajajokialueelta, Suomesta saatiin 11 700 lohivahvuuslaskentaa (51 %) ja Suomen puoleisista sivujoista 1 900 lohta (8 %). Johansen & Varsi (2014) raportin mukaan Norjasta, Tenojoen alajuoksulta saatiin 6 350 lohta (27 %), rajajokialueelta 1 700 lohta (7 %) ja Norjan puoleisista sivujoista, Karas-Iesjoki mukaan lukien, saatiin 1 750 lohta (7 %). Taulukon (9) Norjan lohivahvuudessa on mukana vapautetuiksi ilmoitetut kalat.

Taulukko 8. Tenojoen vesistöalueelta saadut saalislohet (kpl) vesistöalueittain Suomessa ja Norjassa kalastuskaudella 2013.

The number of salmon individuals in the catches of the River Teno mainstem and tributaries in Finland and Norway year 2013.

JOKIALUE	NORJA	SUOMI	YHTEENSÄ
Tenojoen suu–Tana Bru	4 194		4 194
Teno /Tana bru–raja	2 153		2 153
Maskejoki	369		369
Teno/raja–Levajoki	1 368		1 368
Pulmankijoki /-järvi		680	680
Laksejoki	140		140
Vetsikko–Kuoppilasjoki		295	295
Utsjoen vesistö		923	923
Teno–Inarijoki raja-alue		11 727	11 727
Teno/Levajoki–Karasjokihaara	287		287
Levajoki	3		3
Valjoki	91		91
Karasjoki	790		790
Iesjoki	330		330
Inarijoki	49		49
Gossjoki	19		19
yhteensä	9 793, joista 196 lohta va- pautettu	13 625	23 222

4. Saalisilmoitukset – vapaaehtoisia vai velvoitteella

Suomen puolella saalistiedustelut ovat edelleen haasteellisia, koska vastaaminen on vapaaehtoista. Kalastussopimuksessa mainittuun kalastustilaston kehittämiseen liittyy oleellisesti pyyntitapakohtaisen lohenkalastuspaineen selvittäminen, minkä jälkeen mahdollistuu myös lohisaalistilastointi (erilaiset kalastusluvut →pyyntitapakohtaiset, alueelliset saaliit→ saalisarviointi tiedusteluun vastaamattomille kalastajille).

Saaliin ilmoitusvelvollisuudella saadaan parempi saalistietojen palautus, mutta kukin kalastaja on edelleen vastuussa antamiensa tietojen oikeellisuudesta. Paikkakuntalaisten saaliit mahdollisesta ilmoitusvelvollisuudesta huolimatta pysyvät edelleen luottamuksellisina, vain seurantatutkimuskäytössä. Tutkimuksellisista syistä paikkakuntalaisten kalastajien henkilötieto on kuitenkin pakollinen, jotta mahdollisesti vastaamattomien kalastajien saalis voidaan arvioida alueellisesti ja pyyntitavoittain.

4.1.1. Saalisilmoitukset ja -arviointi Norjassa

Norjassa on saalisilmoitusvelvoite. Velvollisuus koskee koko Norjaa ja kaikkia kalastajia. Saalisraportointi Tenojokialueella vuonna 2013 oli heikompaa kuin edellisenä vuonna. Ilmoituskäytännön mukaisesti paikallisille kalastajille on ”jaettu ruusuja ja risuja”; saalisilmoituksen antamiseen kannustettiin lahjakortilla paikalliseen liikkeeseen ja vastaamattomuutta rangaistiin 300 Nkr sakolla seuraavan luvanoston yhteydessä. Osa norjalaisista paikallisista vapakalastajista ilmoitti vapasaaliinsa suoraan scanatura.no -sivuille, osalla oli täytettävänä saalispäiväkirja. Kalastusoikeudelliset pitivät verkkopyyntisaaliistaan kirjanpitoa, joten ko. saalislohet eivät näkyneet internet-sivuilla.

Vuodelta 2013 scanatura-sivuilla ilmoitettu Tenon saalis oli 8 238 kg, mikä oli 68 % Norjassa tilastoidusta vapasaaliista. Saalisilmoitustavoite (100 %) ei toteutunut yhdelläkään kalastajaryhmällä: kalastusoikeudellisista paikkakuntalaisista 78 %, paikallisista vapakalastajista 67 % ja kalastusmatkailijoista 84 % ilmoitti saaliinsa. Puuttuvien saalisilmoitusten vuoksi pyyntitapakohtainen saalis arvioitiin ja lopullinen lohisaalis oli noin 15 % kalastajien raportoimaa suurempi (Johansen & Varsi 2014). Norjan vuoden 2013 saalisarvioinnin perusteista ei ole tarkempaa tietoa. Saalisilmoitusvelvollisuus Suomen puolella toteutettuna ei todennäköisesti johtaisi tilanteeseen, jossa saalisarviointia ei enää tarvittaisi.

4.1.2. Paikkakuntalaisten saalistiedustelu Suomessa

Suomessa paikkakuntalaisten saalisarviointi tehdään yhdistäen tietoja kalastuspaineesta (kalastusluvut ja kalastuksen valvonnalta saatu tieto pato- ja verkkopyynnistä) ja kalastajien antamasta saalispalautteesta (saalistiedot, valtakirjakalastus, suomunäyteaineisto). Syksyllä 2013 saalistiedustelussa oli noin 550 paikallista ruokakuntaa.

Suomessa on toistaiseksi luovuttu kirjanpitokalastuksesta yleisenä saalistiedustelumenetelmänä, koska vain runsas 10 % ruokakunnista on aiempina vuosina ilmoittanut yksittäiset saaliskalat. Syksyllä 2013 lähetettiin perinteinen postitiedustelu, johon vastasi 190 ruokakuntaa. Uusintatiedusteluja tehtiin puhelimitse joulutammikuussa ja vastauksia saatiin 150 ruokakunnalta. Puhelinhaastattelulla saatiin vastaus välittömästi ja samalla haastattelija kartoitti yleisiä lohenkalastuskauteen liittyviä mielipiteitä, tunteja. Puhelinhaastattelussa on tärkeitä omata paikallistietoa. Haastattelijalla tulee

lisäksi olla tietoa mm. tiedusteltavan käyttämistä kalastustavoista, koska saaduissa vastauksissa on myös tahallista saaliiden yli- tai aliarviointia. Saalisilmoituksen käyttöarvo jää haastattelijan arvioitavaksi.

Saalistietoja saatiin myös kalastajien ottamista suomenäytteistä ja muutamia kalastajia tavoitettiin sähköpostitse. Syksyllä 2013 jäi useita poronhoitaja-lohenkalastajia tavoittamatta, koska tiedustelut osuivat poroerotusajankohtiin. Saalis arvioitiin noin 90 paikkakuntalaiselle verkkokalastusoikeudelliselle ruokakunnalle, 50 vapakalastusruokakunnalle ja 10 ulkopaikkakuntalaiselle, perinnöksi kalastusoikeuden saaneelle kalastajalle. Saalistietojen kattavuus oli 73 % luvanlunastaneista paikallisista ruokakunnista. Nykyistä parempaan paikalliskalastajien saalistilastointiin Suomessa voitaisiin pyrkiä mm. seuraavilla tavoilla:

- paikkakuntalaisen kalastusoikeudellisen kalastuslupa- tulisi merkitä, mihin pyyntitapaan osakkuus riittää
- paikallisilla osakaskunnilla tulisi olla velvoite osallistua aktiivisesti kalastusoikeudellisten tilojen / kalastajien todellisen verkko- ja patopyyntipaineen seuraamiseen
- kalastusluvassa tulisi olla lähiosoitteen lisäksi myös kalastajan puhelinnumero ja / tai sähköpostiosoite mahdollisen saalistiedustelun nopeuttamiseksi

Tutkimuslaitoksella ei ole mahdollisuutta kalastusoikeuden (eri verkkopyyntimuotojen) käytön seurantaan. Osakaskunnissa päätetään kalastusoikeuden käytön yleisperiaatteista pyydysyksiköinnillä, muttei välttämättä seurata oikeuskäytännön toteutumista.

4.1.3. Kalastusmatkailijoiden ja sivujokien osakaskalastajien saalisilmoitus Suomessa

Suomessa vuonna 2013 noin 3 230 Tenojoen kalastusmatkailijaa jätti saalispalautteen jokivarren luvanmyyntipisteisiin. Erillisiä postitiedusteluja kattavuuden parantamiseksi ei vuonna 2013 tehty. Kokonaisuutena saalispalautteet kattoivat noin 40 % kalastajista ja 51 % kalastusvuorokausista.

Tenojoen kalastusmatkailijoiden ”suora” saalispalautemenetelmä vaikuttaa viiden vuoden kokemuksen perusteella käyttökelpoiselta. Parantamisen varaa kuitenkin on, koska vain alle puolet kalastajista antaa tietoa kalastuksestaan. Kalastusmatkailijoille tulisi edelleen tähdentää, että palaute kalastuksesta on tärkeä, vaikka ilmoitettavaa saalista ei olisikaan. Kalastusmatkailun alueellinen kalastuspaine arvioidaan nimenomaan kalastajilta saadun tiedon mukaan. Vastaamattomia kalastajia ei käsitellä saaliittomina, vaan lopullinen saalisarviointi tehdään suhteuttaen vastanneiden kalastajien saalistiedot kalastusajan pituuden ja kalastustavan mukaisesti kaikkiin Teno-Inarijoen kalastusmatkailijoihin.

Suomessa Tenojoen sivujokialueella kalastaneiden ulkopaikkakuntalaisten vapakalastajien vuosittaiset saalistilastot perustuvat useilla erilaisilla tiedustelumenetelmillä ja tiedustelujen uusinoilla saatuihin saalispalautteisiin. Lohisaaliita ei ole arvioitu. Jotta ilmoitettu saalis ilmentäisi mahdollisimman hyvin todellista lohisaalista, on tiedusteluilla yritetty tavoittaa mahdollisimman kattavasti kalastajia. Jokikohtaiset saaliit ovat vuosien välillä melko vertailukelpoisia. Vastausaktiivisuus vuonna 2013 oli seuraavanlaista:

- Utsjoen kirkonkylän ulkopaikkakuntalaisten osakkaiden vastaus puhelintiedusteluun 69,5 %
- Utsjoen kirkonkylän osakkaiden luovutusoikeudella kalastavien vastaus postitiedusteluun 14,0 % ja myöhemmin tehtyyn puhelintiedusteluun 49,8 % (yht. 63,8 %)
- Vetsikon ulkopaikkakuntalaisten osakkaiden ja luovutusoikeudella kalastavien vastaus postitiedusteluun 60 %
- Ylälappilaisten, inarilaisten kotitarvekalastajien vastaus puhelintiedusteluun 61 %

Saalistilastointi nopeutuisi ja kattavuus parantuisi, jos kalastajien tavoittamiseen liittyvät yhteystiedot (lähiosoite, puhelinnumero, sähköpostiosoite) kirjataan tarkasti luvanmyynnin yhteydessä. Postitiedustelut kaikkine vaiheineen ovat aikaa vieviä eikä tiedusteluihin vastaaminen motivoi kalastajia, joilla on vähän tai ei lainkaan saalista. Nopean sähköpostin käyttö kalastajien tavoittamisessa tulisi olla mahdollista.

Yleistuntumana on, että kalastajat arvelevat, ettei saaliittomuutta tarvi ilmoittaa. Loma-asukkaat, lohenkalastuksen harrastajat on tavoitettu viime vuosina puhelimitse, joten saalistilastointi heidän osaltaan on parantunut. Puhelintiedusteluilla tavoitetut sivuvesikalastajat vastaavat haastattelijan arvion mukaan melko luotettavasti eikä yksikään kalastaja ole kieltäytynyt antamasta tietoja. Joskus yhden tavoitetun kalastajan myötä voidaan saada lisäksi koko kalastusporukan tai perhekunnan saalistiedot. Puhelinkontakteilla saadaan myös hyviä kalastuksellisia tietoja eri jokialueiden kalastuspaineesta ja toisaalta myös vastavuoroista tietoa voidaan antaa lohikantojen rakenteesta ja tuoreimmista tutkimustuloksista.

5. Miten Tenon lohenkalastuksen seuranta voidaan parantaa?

Tenojoen rajajokialueen kalastussäädöstä voidaan ajantasaistaa vain valtioiden välistä kalastussääntöä ja siitä tehtyä sopimusta muuttamalla. Prosessi on hidas ja kankea vaatien kummassakin valtiossa eduskunta-/suurkäräjäkäsittelyn. Kalastussopimus on Suomessa laki, joka on säädetty perustuslain säätämisjärjestyksessä. Tenojoen sopimus antaa kuitenkin mahdollisuuden saattaa vuosittain voimaan kalastusmatkailua ohjaavia toimia, joista voidaan sopia aluehallinnollisella tasolla. Teno- Inarijoen rajajokialueella Tanavassdragets fiskeforvaltning Norjassa ja osakaskunnat Suomessa voisivat myös säädellä, valtiosäännön puitteissa omaa kulkutus-, pato-, verkkopyyntiään. Suomessa osakaskunnat voivat lisäksi tehdä sivujokien yksityisvesialueille omia säädöksiä, jotka eivät voi kuitenkaan olla lievempiä kuin Tenojoen kalastussäädökset rauhoitusaikojen, alamittojen tai kiellettyjen pyydysten tai kalastustapojen osalta.

Tenojoen kalastussäännön, Tenojoen sivuvesistöjen kalastussäännön, valtiollisten kalastuslakien, osakaskuntien ja kalastusalueen omien päätösten ja kalastusmatkailijoita koskevien erillissäädösten ”marsijärjestystä” on vaikea hahmottaa. Tenojoen kalastussäännössä/sivuvesistösäännössä tulisi aiempaa tarkemmin selvittää, sisältyykö vapakalastusoikeus Suomessa kiinteistökohtaisiin kalastus-oikeuksiin ja voiko ko. oikeuksia luovuttaa. Tenojoen sivujokien lohenkalastukseen tulisi nykyistä enemmän tehdä molemmissa valtioissa mahdollisimman yhdenmukaisia ja ajantasaisia käytänteitä kuten rajatumpia kalastusaikoja, kalastuspaineen ja saaliin kiintiöitä tai valtakirjakalastuksen oikeuttamaa kalastusta, jolla tavoitetaan myös saalisnäytteenoton jatkuvuus.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen veloitteena on mm. Tenojoen kalastus- ja saalistilastot, ts. raportissa käsitellyt lohenkalastuksen kalastaja-, lupa- ja vuorokausimäärät sekä saaliskilot. Vaikka nykyisen Tenojoen kalastussopimuksen 13. artiklassa mainitaan, että kalastusluvan muodosta ja sisällöstä voidaan tehdä tarkempia määräyksiä erikseen Suomessa ja Norjassa, lohenkalastuksen kalastuslupatilastojen valtioiden väliseen vertailukelpoisuuteen tulisi pyrkiä. Jos omistuksellisiin (Suomi) tai hallussa oleviin (Norja) kalastus-oikeuksiin kuuluvaa lohenpyyntiä (kulkutus, seisova lohiverkko, lohipato) tullaan säätämään pyyntitapa/pyydyskohtaisesti, on

oleellista, että tiedetään, kuinka moni osakastillinen kalastaja/peltoviljelijä lohen verkkopyyntiä vuosittain harjoittaa.

Seuraavassa esitetään muutamia muutosehdotuksia kalastustilastojen parantamiseksi ja edelleen niiden perusteella tehtyjen eri kalastajaryhmien saalisarviointien selkeyttämiseksi Suomessa ja Norjassa. Toimenpiteet voidaan toteuttaa hyvällä yhteistyöllä eri viranomaisten, alueellisen kalataloushallinnon ja vesialueiden omistajien kesken, jolloin Tenojoen lohikantojen käytön ja hoidon vastuukysymykset selkiytyvät ja lohenkalastuksen yleinen seuranta paranee.

5.1. Kalastusoikeuden käytön seuranta

Norjan puolella kalastusoikeuden käyttöoikeus, heinäsadonkorjuu tarkastetaan vuosittain. Kalastussäännössä mainitun heinän määrää (2 000 kg) ei punnita, mutta norjalaiset kalastuksen valvojat tarkastavat, että pellot tuottavat ja heinäsaato niitetään. Jos kalastusoikeus halutaan siirtää toiselle henkilölle, anomus tehdään kalastuksesta vastaavalle järjestölle virallisesti etukäteen.

Kalastusoikeuden käyttö, vaikka oikeus onkin perusteiltaan erilainen kuin Norjassa, tulisi todentaa myös Suomessa vuosittain. Tenon kalastusoikeudellisen lupa on myönnetty henkilölle, joka on ilmoittanut olevansa ”kalastusoikeudellinen” ja vaatinut ko. luvan, vaikka omistamansa tilan osakkuuden määrä (pyydysyksiköt) ei oikeuttaisi perinteisten pyyntitapojen käyttöön. Kalastuslupanmyynnissä ei ole mahdollista tarkistaa kalastusosakkuuden suuruutta. Osakaskuntien toimittama tieto luvanmyyntiin verkkopyyntien käyttöön oikeuttavista tiloista/henkilöistä ja kalastuksen valvonnan vahvistama tieto perinteisten pyyntien käyttäjistä parantaisi oleellisesti kalastuspaineen osakaskuntakohtaista ja valtioiden välistä vertailtavuutta.

Kalastuskaudella 2013 verkkokalastusoikeudellisen luvan lunastaneista henkilöistä (421) arviolta vain noin 150 kalastajaa käytti ostamansa kalastusluvan mukaista perinteistä kalastusoikeutta Tenojoen pääuomassa ja noin 20 ruokakuntaa Inarijoessa Suomen puolella. Lisäksi Tenojoen sivujokialueilla verkkokalastusta harjoitti arviolta 20 ruokakuntaa. Norjassa kalastusoikeudellisten lupamäärä (248 lupaa) kuvastaa paremmin pato- tai verkkopyyntiä. Jo kalastusluvista tulisi ilmetä perinteisten pyyntitapojen vuotuinen käyttö ja kalastusoikeuden mahdolliset luovutukset, jos jälkimmäinen oikeudensiirto yleensä on edes mahdollista Tenojoen rajajokialueella.

5.2. Tenojoen vesistöalueen paikkakuntalaisille vertailukelpoiset alueelliset kausiluvat

Norjassa Tenojoen paikalliskalastukseen myydään kausiluvat siten, että luvat oikeuttavat kalastamaan koko Tenojoen vesistöalueella tai vain osalla siitä seuraavasti:

- Tenon alaosa (= Norjan oma jokialue)
- sivujoet
- Tenon alaosa ja sivujoet
- Tenon rajajokialue (=Tenojoki ja Inarijoki)
- Tenon rajajokialue ja Tenon alaosa
- Tenon rajajokialue ja sivujoet
- koko Tenon vesistöalue

Alueellisen kokonaiskalastuspaineen selvittämiseksi voitaisiin Norjassa eritellä myös paikkakuntalaisten kalastusluvista yksittäiset sivujoet, koska kutukantatavoitteet laaditaan ja

lohisaaliita seurataan jokikohtaisesti. Erityisesti les- ja Karasjoen sekä Inarijoen paikallinen kalastuspaine (lupina) olisi ko. lohikantojen hoidon kannalta hyvä selvittää.

Käytäntöjä parantaisi huomattavasti, jos myös Suomen puolella kaikki Tenon vesistöalueen lohenkalastajat, kalastusoikeuksista tai osakaskunnasta riippumatta ostaisivat kalastusluvut keskitetysti yhdeltä organisaatiolta. Oleellisin parannus nykyiseen myyntikäytäntöön olisi, jos sivujokialueiden paikkakuntalaisten osakaskalastusluvut myytäisiin keskitetysti ELY-keskuksen organisoimana, paikallisten osakaskuntien myötävaikutuksella, koska lohta kalastetaan Suomen puoleisissa sivujoissa vesialueiden omistukseen perustuen ”kirjavasti” (kts 2.2. Lohenkalastus Tenojoen sivuvesissä). Nykyään paikkakuntalaiset voivat kalastaa lohta sivujokialueilla lunastamatta varsinaista ”Tenonlupaa” ja mm. Utsjoen sivujokialueella voidaan kalastaa lohta myös verkoilla, mihin osakaskunta ei myy vuosittaista verkkokalastuslupaa.

Uusi Tenon yhtenäislupakäytäntö mahdollistaisi Suomessa Tenojoen vesistöalueen lohenkalastuspaineen seurannan kokonaisvaltaisesti ja nopeuttaisi huomattavasti kalastus- ja saalistilastointia, jota nykyisin viivästyttää sivujokialueiden yksittäisten osakaslupalappujen seulonta. Suomessa yhdessä yhtenäisluvassa näkyisi kaikkien valinnaisten, ko. kalastajalle oikeutettujen lupa-alueiden lisäksi myös Tenojoen pääuoman kalastushallinnollisia alueita (lohkokunnat) ja sivujokialueet esim. seuraavasti:

- Tenojoen pääuoma osakaskunnittain (Nuorgam, Vetsikko, Utsjoen kirkonkylä, Outakoski)
- Inarijoki
- Utsjoki sivujokineen (Kevojoki, Tsarsjoki) /osakaskunnan vesialueet
- Pulmankijärvi
- Vetsikkajoki/osakaskunnan vesialueet
- Kuoppilasjoki

Koska paikkakuntalaisten Teno-Inarijoen kalastusluvassa kysytään jo nykyisin ”pääasiallinen kalastusalue” (lohkokunta), tarkennus ei siltä osin ole huomattava. Kiinteistöjen/ tilojen erilaisille verkkopyyntimuodoille on määritetty pyyntipaikat/kalastusalueet, joten kalastajan lohkokunta verkkopyynnin osalta on mahdollista todentaa myös kalastusluvassa. Paikkakuntalaisten lohensoutu tai rannalta kalastus ei kytkeydy lohkokuntien rajoihin, joten vapakalastuksen alueellinen näkyvyys kalastusluvuissa ei ole tarpeellista, mutta suositeltavaa.

Kalastuslupien myyntitulot pystytään ATK-avusteisesti tulouttamaan ao. osakaskunnalle ja osakaskunta voi edelleen määritellä omien sivujokiensa osakaslupien hinnat. Suomen kansallisen, uuden kalastuslakiehdotuksen (10 §) mukaan Tenojoen sivujokien lohennousualueille, valtion vesiin Metsähallitus voi myöntää erillisiä maksuttomia kalastuslupia.

Jokikohtaisten kutukantatavoitteiden saavuttaminen edellyttää hyvää tietoa saadusta lohisaaliista. Saalis voidaan arvioida, jos tiedetään ketkä kalastivat, millä pyyntitavalla ja -paineella. Ehdotettu uusi aluekohtainen kalastuslupatyypin edistäisi vesialueen omistuksesta riippumattomien, yhtenäisten kalastussäädösten (Tenojoen sivuvesistösääntö) ja käyttö- ja hoitosuunnitelmien laatimista lohennousualueille. Lisäksi uudella lupamyyntiorganisoinnilla vapakalastuslupien nykyinen luovutuskäytäntö Tenojoen sivujokialueella ei olisi mahdollista.

5.3. Kalastustavaltaan yksiselitteiset alueelliset kalastusmatkailuluvat

Tenojoen kalastuspiirin yhteisen kalastussäännön sopimuksessa, sen 7. artiklan mukaisesti Suomi ja Norja voivat rajoittaa kalastusmatkailijoiden lohenkalastusta yhteisellä rajajokialueella. Kalastusmatkailun osalta erillissäädöksiä voidaan muuttaa vuosittain Lapin ELY-keskuksen ja Finnmarkin lääninhallinnon päätöksellä. Yhteispäätöksellä voidaan sopia mm. kalastusmatkailijoiden lupahintojen porrastamisesta, kalastusajoista, kalastuslupien määrästä, vene- ja rantakalastusalueista.

Koska mm. kalastusmatkailijoiden erilaisille kalastustavoille (venekalastus, rantakalastus) on jo nyt säädetty toisistaan poikkeavat päivittäiset kalastusajat, pienillä tarkentavilla lupateknisillä muutoksilla saataisiin oleellisia parannuksia kalastuksen tilastolliseen seurantaan tutkimukseen.

Kalastusmatkailulupiin esitetään seuraavat muutosehdotukset:

- Inarijoen lohikantojen vahvuuden ja ko. jokialueen kalastusmatkailupaineen tarkentamiseksi Inarijoki pitäisi muuttaa yhtenäiseksi, omaksi rantalupa-alueeksi
- Teno-Inarijoen nykyinen vene/rantakalastuslupa tulisi olla selkeästi vain Tenonjoen pääuoman venekalastuslupa, jolloin ko. luvalla tai siihen kytkettyneellä perheenjäsenen luvalla ei voisi kalastaa lisäksi ranta-alueilla Suomen tai Norjan puolella
- Nykyinen rantakalastuslupa, joka sallii kalastuksen sekä Suomen että Norjan rannoilta tulisi muuttaa valtakunnalliseksi. Norjan puolella tapahtuvaan rantakalastukseen, joka vaatii myös Norjan valtion kalastuksenhoitomaksun, luvat tulisi lunastaa Norjan puolelta.
- Koska Suomen puolella Tenonjoen rajajokialueen rannat ovat enimmäkseen yksityisten omistuksessa rannalta harjoitettava perhokalastus tulisi harkita kohdennettavaksi sellaisille ranta-alueille, jossa siitä aiheutuu ympäristölle/yksityisille maanomistajille mahdollisimman vähän haittaa.

Tekniset muutokset selkeyttäisivät useita käytäntöjä, kalastusmatkailijoiden ja lohikantojen seurantaan sekä hallinnollisia tavoitteita. Jos kalastusmatkailua, lohikantojen kalastusta tullaan säätelemään jokialuekohtaisesti, on ensiarvoista, että esim. Inarijoen kalastusteho on tiedossa. Kalastusluvan mukainen kytkeminen yksiselitteiseen kalastustapaan (venekalastus) edesauttaa myös mm. puolisoluvalla kalastavan henkilön saaliin tilastointia.

Jos tulevaisuudessa kalastusmatkailijoille säädetään henkilö- tai lupavuorokausikohtainen saaliskiintiö, sitä on helpompi tilastoida, jos kalastajan kalastustapa on tiedossa. Nykyisin veneluvalla saatu saalis voi olla kaverin tai paikallisen soutajan kanssa yhteistä, jaettua kiintiösaalista tai täysin omaa saalista veneestä tai rantasaalista. Rantaluvalla saatu lohisaalis on selkeästi ”omaa kiintiösaalista”. Muutosehdotuksen mukaisesti rantasaalis Norjan puolelta saatuna tulisi ilmoittaa Norjan saalistilastointiin.

Jokialueen osakaskunta-kohtaisessa ”poolituksessa” vesialueiden yksityisomistajilla, osakaskunnilla tulisi olla yhteinen näkemys esim. ranta-alueidensa yleiskalastuskäytöstä ja mahdollisten kiintiöiden määrittämisestä. Kalastusmatkailun tarkempi raja-erä alueille edesauttaisi myös lohikantojen ja kalastuksen seurantaan.

Kiitokset

Saalistietoja kalastuskaudelta 2013 saatiin, tavalla tai toisella, postitse, kalakantanäytteinä, saaliskirjanpitona, sähköpostina, puhelimitse tai suullisena ilmoituksena monessa eri yhteydessä. Saalispalautteet, sisältäen enemmän, vähemmän tai ei ollenkaan saaliskaloja, ovat merkittäviä tilaston peruselementtejä. Tilastoinnissa vastaamattomia kalastajia ei arvioida saaliittomiksi, vaan keskimääräisen lohisaaliin saajiksi ja keskimääräinen pyyntitapa- ja pyyntialuekohtainen saalis arvioidaan vastanneiden saaliiden perusteella.

Giitu, kiitos, Tenojoen jokilaaksoissa asuville kalastusoikeudellisille ruokakunnille (250) ja vapakalastaville (118) ruokakunnille, jotka antoivat kalastuskaudelta 2013 saalispalautteen. Giitu myös niille perinnöksi kalastusoikeuden saaneille ruokakunnille (34), jotka jokialueelta ovat muuttaneet Norjaan, Ruotsiin tai Etelä-Suomeen ja saalispalautteella lohentutkimusta muistaneet.

Kiitos Teno-Inarijoen kalastusmatkailijoille (3 230), jotka jättivät kalastusilmoituksen jo paikkakunnan luvanmyyjille tallennettavaksi ja RKTL:n internet-sivulle näkyväksi, viikottaiseksi saaliskertymäksi.

Kiitokset kuuluvat myös Tenojoen sivuvesistöissä kalastaneille ulkopaikkakuntalaisille osakkaille ja osakasluvan luovutuksen saaneille kalastuksen harrastajille. Vetsikkojoen vesiltä saatiin 7 osakkaan ja 5 kalastusoikeuden luovutuksen saaneen kalastajan saalis- tai saaliittomuustiedot. Vastaavasti Utsjoen sivuvesistöistä saatiin 73 ulkopaikkakuntalaisen osakkaan ja 173 luovutusoikeudella kalastaneen vapakalastajan kalastus- ja saalistiedot.

Kiitos, Tenojoen kalastuksen valvojille Niilo Aikiolle, Jorma Harlinille, Niilo Rasmukselle ja Juha Vallelle samoin kuin jokivarren osakaskunnille, etenkin Outakosken ja Nuorgamin osakaskunnille, joilta tutkimus sai toivottua lisätietoa verkkopyynnistä saaliiden arvioimiseksi vastaamattomille.

Erytiskiitos saaliiden ”onkimisesta paperille”, tutkimusmestareille, Jorma Ollilalle, Jari Haantielle ja Matti Kylmäaholle sekä kaikille luvanmyyjille, kalastusmatkailijoiden saaliiden tallentamisesta. Kalastusmatkailijoiden kalastusvuorokaudet ja lohisaaliit jalosti tutkimusassistentti Jorma Kuusela, lämmin kiitos.

Kiitos tekstin tarkistuksesta suomalaisille tutkijakollegoille. ”Tusen takk fra mange spørsmål /svarade problem” via e-mail till Morten Falkegård.

Viitteet

- Johansen, N.B. & Varsi H.-E. 2014. Norsk fangst i Tanavassdraget i sesong 2013. Rapport 2014-1. Tanavassdragets fiskeforvaltning. 14 s.
- Länsman, M., Orell, P., Kuusela J., Kylmäaho M., Ollila J., Haantie J., Koskinen A., Erkinaro J. & Niemelä E. 2014. Teno- ja Näätämojoen lohikantojen seuranta 2013. RKTL:n työraportteja 19/2014. 29 s.